

RAINER MARIA RILKE
POVÍDKY
O PÁNU
BOHU



DOBŘÉ DÍLO

svaz. 6. březem 1913
pořádá a s pomocí
boží a přátel stu-
dia vydává: otto
albert tichý v os-
větimanech - mor.

POVÍDKY O PÁNU BOHU



RAINER MARIA RILKE:

POVÍDKY

O PÁNU

B O H U

PŘÍTELKYNĚ, VLOŽIL JSEM KDYSI TUTO
KNIHU DO VAŠICH RUKOU, A BYLA VÁM
MILOU JAKO NIKOMU PŘED TÍM. I UVYKL
JSEM MYŠLENCE, ŽE NÁLEŽÍ VÁM. STRP-
TE TEDY, ABYCH NEJEN DO KNÍŽKY VAŠÍ,
ALE DO VŠECH KNÍŽEK TOHOTO NOVÉHO
VYDÁNÍ NAPSAL VAŠE JMÉNO;
ABYCH NAPSAL:

POVÍDKY O PÁNU BOHU NÁLEŽEJÍ
ELLENĚ KEYOVÉ

RAINER MARIA RILKE

V ŘÍMĚ, V DUBNU 1904.

POHÁDKA O RUKOU BOŽÍCH



ONEHDY RÁNO mne potkala paní sousedka. Pozdravili jsme se. — „Jaký to podzim!“ řekla po krátkém mlčení a pohlédla na nebe. Učinil jsem totéž. Ráno bylo opravdu velmi jasné a naříjen skvostné. Náhle jsem si vzpomněl na něco: „Jaký to podzim!“ zvolal jsem a klátil chvíli rukama. A paní sousedka pokyvujíc přisvědčovala. Hleděl jsem na ni chvílečku. Její dobrá zdravá tvář tak mile stoupala a klesala. Byla hezky jasná, jen kolem rtů a na spáncích byly malé stinné vrásky. Odkud je asi má? A pak se táži jen tak maně: „A vaše děvčátka?“ Vrásky jí na okamžik s obličeje zmizely, ale stáhly se zase ještě temněji. „Zdrávy jsou, díky Bohu, ale —“ paní sousedka vykročila, a já popošel, jak slušnost žádá, na její levici. „Víte, obě jsou ve věku dětí, kdy se celý den dotazují. Ba co, celý den, dlouho do noci.“ „Ano“, mružel jsem — „bývá doba . . .“ — Ona se však nedala rušiti: „A ne snad jen: Kam vede tato koňská dráha? Kolik jest hvězd? A jest sto tisíc víc než mnoho? Docela jiné ještě věci! Třebas: Mluví Pán Bůh také čínsky? A jaký Pán Bůh jest? Stále všechno o Pánu Bohu! Člověk ani neví, co by jim na to —.“ „Ovšem že ne“, přisvědčil jsem, „jen se tak domníváme cosi . . .“ „Nebo o rukou Pána Boha, co pak na to může člověk —“

Pohlédl jsem sousedce do očí: „Dovolíte“, pravil jsem velmi dvorně, „řekla jste teď ruce Pána Boha — není-liž pravda? Sousedka přikývla. Myslím, že ji to poněkud zarazilo. „Ó“ — pospíšil jsem si připojit — „o rukou já něco vím. Náhodou“ — poznamenal jsem rychle, vida, jak se jí oči kulatí, — „zcela náhodou — jsem — — — ale“, končil jsem dosti odhodlaně, „budu vám vypravovati, co vím. Máte-li chvíli pokdy, doprovodím vás až k vašemu domu, to tak právě stačí.“

„S radostí“, pravila, když jsem ji posléze připustil k slovu, stále ještě udivená, „ale nechtěl byste snad též dětem? ...“ „Já, vypravovati dětem? Ne, milá paní, toť nemožno, naprosto nemožno. Věřte mi, jsem hned se svou moudrostí u konce, když mi jest mluvit s dětmi. O sobě zlé to není. Ale děti by si možná můj zmatek vysvětlovaly tím, že cítím, jak lžu... A poněvadž mi velmi záleží na opravdovosti mé povídky — můžete vy ji dětem opakovati; vám se to jistě podaří a mnohem líp. Navážete a vyzdobíte to, já povím jen prostý děj, co nejkratčeji. Ano?“ „Ano, ano“, učinila sousedka rozpačitě.

Přemýšlel jsem: „Na počátku...“, ale přerušil jsem se hned. „U vás možno, paní sousedko, předpokládati, že mnohé věci znáte, které by bylo potřebí dětem teprve vypravovati. Na příklad stvoření...“ Na-

stala dosti dlouhá pomlčka. Pak: „ano — a v sedmý den...“ hlas paní byl vysoký a přihracený. „Dost!“ učinil jsem, „nezapomínejme dní předešlých; neboť právě o ty běží. Tedy Pán Bůh začal, jak známo, práci tím, že učinil zemi, oddělil ji od vody a poručil světlo. Po té vytvořil s podivuhodnou rychlostí věci, myslím veliké, skutečné věci, jako jsou: skály, hory, strom, a dle toho vzoru mnoho stromů.“ Už chvíli jsem slyšel za námi kroky, které nás ani nepředbíhaly ani nezůstávaly pozadu. To mne rušilo a já se ve vypravování o stvoření zapletl, až jsem se zase takto rozmluvil: „Jen si tak představme tu hbitou a účinnou činnost, a vzpomeňme, že už po dlouhém a hlubokém mlčení bylo vše v jeho hlavě úplně hotovo, prve než....“ Nyní byly kroky již vedle nás, a hlas ne právě příjemný se na nás přilepil: „Ach, hovoříte asi o panu Šmídovi, odpusťte...“ Pohlédl jsem mrzutě po příchodí, a paní sousedka se octla ve velikých rozpacích: „Hm“, odkašlávala, „ne — to jest — ano — mluvili jsme právě, poněkud —.“ „Jaký to podzim“, pravila najednou druhá paní, jako by se nic nestalo, a její červený malý obličej zářil. „Ano“ — slyšel jsem, jak má sousedka odpovídá: „Pravda, paní Hüpferová, neobyčejně krásný podzimek!“ Potom se paní oddělily. Paní Hüpferová se řeho-

nila ještě: „A pozdravujte mi dětičky.“ Má milá sousedka už toho nedbala; byla zvědava na mou povídku. Ale já jistil nepochopitelně tvrdě: „Tak teď už nevím, kde jsme uvázli.“ „Řekl jste právě něco o jeho hlavě, to jest —“ paní sousedka úplně zrudla.

Upřímně řečeno, nemile se mnedotkla, i vypravoval jsem rychle: „Tak vidíte, dokud byly jen věci stvořeny, nebylo potřeby, by Pán Bůh hleděl neustále dolů na zem. Nemohlo se tam přece nic státi. Vítr už sice vál po horách, které byly velmi podobny mrakům, jež dávno už znal, ale vrcholům stromů dosud se vyhýbal s jakousi nedůvěrou. A to bylo Pánu Bohu velmi vhod. Věci, ty stvořil, jakoby ve spaní, ale při zvířatech začala ho práce již zajímati; nahnul se nad ni a jen zřídka pozdvihl široké obočí, aby se podíval na zem. Když tvořil člověka, zapomněl jí úplně. Nevím, u které složité části těla právě byl, když vedle něho zaševalila křídla. Anděl letěl mimo a zpíval: ‚Ty, jenž všechno vidíš ...‘

Pán Bůh se ulekl. Přivedl anděla do hříchů, hle, právě zpíval lež. Otec nebeský rychle pohlédl dolů. A věru tam už něco se událo, co stěží bylo možno napravit. Nějaký ptáček bloudil jakoby pln úzkosti sem a tam po zemi, a Pán Bůh nemohl mu pomoci domů, poněvadž se nedíval,

ze kterého lesa ubohé zvířátko vyletělo. Náramně se tím rozmrzel a pravil: „Ptákům náleží seděti, kam jsem je posadil.“ Ale hned si vzpomněl, že jim na přimluvu andělův udělal křídla, aby i na zemi byl, kdo by se andělům podobal, a rozmrzel se ještě silněji. Nu a od takových nálad nic nepomáhá tolik jako práce. Dal se tedy Bůh do stavby člověka a brzy se zase rozveselil. — Před sebe dal oči andělův jak zrcadlo, měřil v nich vlastní tahy, a pomalu a opatrně vytvářel na kouli ve svém klíně první obličej. Čelo se podařilo. Mnohem nesnadnější bylo upravit dvě dírky symmetricky do nosu. Shýbá se níž a níž, až opět nad ním něco zaševelí. Pohlédne nahoru. Týž anděl kroužil nad ním. Hymnu tentokráte sice neslyšel, poněvadž hochu při lži zmizel hlas, ale po ústech Pán Bůh poznal, že stále ještě zpívá: „Ty, jenž všechno vidíš.“ Hned po té k němu přistoupil Svatý Mikuláš, kterého si Pán Bůh zvláště váží, a pravil do svých dlouhých vousů: „Tvoji lvi sedí tiše, přiznávám, jsou to opravdu hrdá zvířata! Ale malý psík, terrier, běhá až po krajíčku země, podívej se, hned spadne.“ — A opravdu: Pán Bůh vidí cosi pohyblivého, bílého jako nějaké světélko poskakovati sem a tam kdesi po Skandinavii, kde se to už hrozně sklání. Náramně se rozhoršil a vyjel si na Svatého Mikuláše, že nejsou-li mu jeho lvi po

chuti, ať zkusí udělati jiné. Svatý Mikuláš hned z nebe odešel, ale uhodil dveřmi tolik, že až hvězda spadla, terrierovi právě na hlavu. — Teď bylo neštěstí dovršeno a Pánu Bohu nezbyvalo než uznati, že sám to všechno zavinil, i umínil si, že očí se země už teď ani nespustí. A tak se i stalo. Ponechal práci svým rukám, které jsou také moudré, a přes to, že tak rád by byl zvěděl, jaký asi člověk jest, hleděl upřeně na zem, na které nyní, jakoby naschvál, ani lísteček sebou nehnul. Chtěje si po všech trampotách alespoň malého potěšení dopřáti, poručil svým rukám, aby mu člověka ukázaly až tehdy, než do něho vloží život. Dotazoval se stále jako děti, když si na schovávanou hrají: „Už?“ Slyšel však místo odpovědi jen hnětení svých rukou, i čekal. Ždálo se mu to velmi dlouho. Tu náhle vidí padati prostorem něco černého tím směrem, jako by to přicházelo z jeho blízkosti. Pln zlého tušení zavolal na své ruce. Ukázaly se celé umazané od hlíny, horké a chvěly se. „Kde jest člověk?“ křičel na ně. Pravice se osápla na levici: „Tys ho upustila!“ „Prosím, pravila levice podrážděně, tys chtěla dělati všechno sama a mne jsi nechtěla ani připustiti k slovu.“ „Na tobě právě bylo, abys ho držela!“ A pravice se rozpráhla. Ale pak si to rozmyslila a obě ruce pravily zároveň, jedna druhou předstihující: „Tak netrpělivý byl

ten člověk. Jen už aby žil. Žádná z nás za to nemůže, jistě, jsme obě nevinny.'

Ale Pán Bůh byl vážně rozhněván. Odstrkoval obě ruce, poněvadž mu překážely hleděti na zemi: 'Neznám vás již, dělejte si, co chcete.' O to se ruce už dávno pokoušely, ale ať jen začnou po své. Bez Boha nelzenic. Posléze je to omrzelo. Nyní klečí celý den a činí pokání, tak se aspoň vykládá. Nám však se zdá, jako by Bůh odpočíval, když se tak na své ruce zlobí. Jest stále ještě sedmý den."

Chvilku jsem mlčel. Paní sousedka toho velmi moudře využila: "A myslíte, že už nikdy se nesmíří?" "Oh jistě", řekl jsem, "tak aspoň doufám."

"A kdy to asi bude?"

"Inu až Bůh uvidí, jaký člověk, kterého mu ruce proti jeho vůli upustily, jest."

Paní sousedka přemýšlela a pak se zasmála: "Ale k tomu není potřebí, než aby se podíval dolů....." "Odpusťte", pravil jsem zdvořile, "vaše poznámka svědčí sice o bystrozraku, ale má povídka není ještě u konce. Když ruce poustoupily a Bůh znova přehlédl celou zemi, uplynula právě minuta, nebo řekněme tisíc let, což jest, jak známo, totéž. Místo jednoho člověka bylo jich už milion. Ale všichni byli již oblečení v šatech. A že móda byla tehdy náramně ošklivá a také tváře silně zohyzdila, nabyl Bůh úplně chybné a [nerad

bych v tom chybil] prašpatné představy o člověku“. — „Hm“, učinila sousedka a chtěla něco poznamenati. Nedbal jsem toho, ale zakončil jsem silně s důrazem: „A proto jest velmi potřebí, aby Bůh zvěděl, jaký přece člověk jest. Radujme se, že takoví už jsou, kteří mu to říkají . . .“ Paní sousedka ještě se neradovala: „A kdo to, prosím, jest?“ „Nu, děti a sem tam také lidé, kteří malují, píší básně, stavějí. . .“ „A co stavějí, kostely?“ „Ano, a také jiné věci ještě . . .“

Paní sousedka potřásala pomalu hlavou. Leccos se jí zdálo přece jen podivným. — Přešli jsme už její dům, obraceli jsme se pomalu nazpět. Náhle se náramně rozveselila a smála: „Ale, jaký to rozum, Bůh jest přece též vševědoucí. Mohl přece docela dobře věděti, odkud třebaš ten ptáček vyletěl.“ Pohlížela na mne vítězo-slavně. Byl jsem poněkud pomaten, přiznávám. Ale když jsem se vzpamatoval, podařilo se mi ukázati tvář velmi vážnou: „Milá paní“, poučoval jsem ji, „tato povídka jest o sobě celek. Abyste však nemyslila, že se jen tak vymlouvám, [ona se tomu ovšem silně bránila], řeknu vám krátce: Pravda, Bůh má všechny vlastnosti. Ale než došlo k tomu, aby je mohl — řekněme — ukázati světu, zdály se mu všechny jako jedinou velikou silou. Nevím, vyjadřuji-li se jasně. Ale vzhledem

na věci specialisovaly se jeho schopnosti, a staly se do jisté míry: povinnostmi. Bylo pro něj namahavým, aby si všechny pamatoval. Proto ty konflikty. [Mimochodem: to všechno pravím jen vám, dětem toho naprosto nevypravujte].“ — „Ale co si myslíte“, ujišťovala mne moje posluchačka.

„Hledte, kdyby byl anděl letěl mimo a zpíval: ‚Ty, jenž všechno víš‘, bylo by všechno dobře...“

„A tato povídka byla by zbytečná?“

„Ovšem“ potvrdil jsem. A chtěl jsem odejíti. „Ale víte to všechno docela jistě?“

„Vím to docela jistě“, odvětil jsem takřka slavnostně. „To budu toho dnes dětem vypravovati!“ „Jak rád bych naslouchal. Buďte zdráva“.

„Buďte zdrav“, odpověděla. — Potom se ještě jednou obrátila:

„Ale proč právě ten anděl...“ „Paní sousedko“, řekl jsem, přerušiv ji, „vidím, že

vaše děvčátka se nedotazují tolik, proto že jsou děti —“ „Nýbrž?“ tázala se sousedka zvědavě.

„Nu, lékaři praví, že některé věci jsou dědičné...“ Paní sousedka

mi hrozila prstem. Rozešli jsme se jako dobří přátelé.

KDYŽ JSEM milou sousedku později — ostatně po dosti dlouhé době — zase potkal, nebyla sama, nemohl jsem se tedy dovědět, vyprávěla-li mou povídku děv-

čátkům a jak na ně působila. — Této pochybnosti mne zbavil dopis, který jsem brzy po tom dostal. Poněvadž mi jeho odesílatel nedal dovolení, bych jej uveřejnil, omezím se na to, že povím, jak se končil, z čehož se snadno pozná, od koho byl. Končil se slovy: „Já a ještě pět jiných dětí, totiž, že také při tom jsem“. — Odpověděl jsem hned po doručení takto: „Milé děti, že se vám pohádka o rukou Pána Boha líbila, rád věřím, mně se líbí též. Přes to však nemohu k vám přijíti. Nehoršíte se proto. Kdož ví, líbil-li bych se vám já. Mám nepěkný nos, a vyrosteli mi na něm, což bývá dosti často, na špičce červená dučka, tu byste celý čas na ten puntík hleděly, divily byste se mu a nic byste neposlouchaly, co kousíček níže povídám. A možná, že by se vám také o tom puntíku i zdálo. To všechno bych velmi nerad. Vymluvím se vám ještě jinak. Máme [nepočítám-li ani maminky] veliký počet společných přátel a známých, co nejsou dětmi. Kdo to jsou, toho se dovíte. Těm budu čas od času vypravovati povídku, a vy ji od nich dostanete vždy ještě pěknější než já ji sestavím. Vždyť někteří z našich přátel jsou velicí básníci. O čem ty povídky budou, toho vám nyní nepovím. Ale že ničím se tolik nezabýváte a nic vás nezajímá tolik jako Pán Bůh, přidám, kdykoliv se vhodně naskytne, co o něm vím. Nebu-

de-li něco správně, napište mi zase hezký dopis, nebo mi to vzkazte po mamince. Jest totiž možno, že se leckde zmýlím, neboť už dávno tomu jest, co jsem ty překrásné povídky slyšel, a od té doby bylo mi jich mnoho si pamatovati, co už tak pěkné nejsou. V životě to tak bývá. Přes to však jest život nádherný: i o tom častěji ve svých povídkách se zmíním. A tím vás zdravím — já, ale také jen proto jeden, že také při tom jsem.“

CIZÍ MUŽ



CIZÍ MUŽ mi psal list. Nepsal mně o Evropě ten cizí muž, ani o Mojžíšovi, nebo o velkých a malých prorocích, ani o císaři ruském ani o caři Ivanovi Hrozném, jeho strašlivém předku. Ani o představeném, ani o sousedu přístipkáři, ani o blízkém městě, ani o městech vzdálených; nic nepraví ve svém listě o lese plném srnců, do něhož se uchylují každého rána, nevypravuje mně také nic o své matičce neb o svých sestrách, které jsou jistě dávno provdány. Možná, že už i matička jeho jest nebožka; vždyť jak by bylo možno, aby ve čtyřstránkovém listě nebylo o ní ani zmínky! Jest ke mně mnohem důvěrnější; činí mne svým bratrem, mluví mi o své nouzi.

Večer přichází cizí muž ke mně. Nerozsvěcuji lampy, pomáhám mu odložití plášť a prosím ho, aby se mnou popil čaje, poněvadž jest právě hodina, kdy každého dne pijávám čaj. Při návštěvách tak důvěrných netřeba zbytečných ohledů. — Když jsme se chtěli již posaditi ke stolu, pozoruji, že host jest nepokojný, obličej jeho jest samá úzkost a ruce se mu chvějí. „Ach tak“, pravím, „zde jest dopis pro vás.“ A již nalévám čaj. „Pijete s cukrem a myslím též s citronem? Já si navykl v Rusku pít čaj s citronem. Zkusíte též?“ Potom rozsvěcuji lampu a stavím ji do odlehlejšího kouta hezky vysoko, i jest ve

světníci vlastně přítmí, jenže hřejivější než dřív a zarudlé. A tu se zdá i obličej mého hosta jistějším, teplejším a mnohem známějším. Zdravím ho ještě jednou slovy: „Hleďte, dávno jsem vás čekal.“ A než nabyl cizinec času podiviti se tomu, vysvětluji mu: „Znám povídku, které nemohu nikomu jinému vyprávěti než vám; netažte se mne proč, řekněte mi jen, pohodlně-li sedíte, dosti sladký-li jest čaj a chcete-li povídku tu slyšeti.“ Host se smál. Pak odpověděl prostě: „Ano.“ „Na všechny tři: Ano?“ „Na všechny tři.“

Oba jsme spolehli v lenoškách do zadu, takže tváře se nám zastínily. Postavil jsem sklenici s čajem na stůl a těšil jsem se z toho, jak se čaj zlatě leskne, pomalu jsem té radosti zase zapomínal a náhle se tázal: „Pamatujete se ještě na Pána Boha?“

Cizinec přemýšlel. Oči se mu vnořily do temna a malé tečky světla na zřítelnici podobaly se dvěma dlouhým sklenutým loubím v parku, které široce oblévá zářivé letní slunce. I ty tak začínají okrouhlým přítmím a dlouží se v šeru stále se úžícím ke vzdálenému třepetavému bodu: k východu na druhé straně na světlo ještě ostřejší. Když jsem to zpozoroval, pravil váhavě, jako by nerad mluvil svým hlasem: „Ano, ještě se pamatuji na Boha.“ „Dobře“, děkuji mu, „právě o něm jest moje povídka. Přece však mi napřed řek-

něte ještě: Mluvíváte někdy s dětmi?“
„Někdy ovšem, tak na potkání aspoň.“
„Jest vám možná známo, že Bůh pro oškli-
vou neposlušnost svých rukou neví, jaký
člověk vlastně jest?“ „Kdysi jsem to už
někde slyšel, nevím právě od koho —“
odpověděl mi host, a viděl jsem, jak ne-
určité vzpomínky se mu honily po čele.
„Nuže“, vyrušil jsem ho, „poslechněte
dále. Dlouhý čas nesl Bůh tuto nevědo-
most. Neboť jeho trpělivost jest tak veliká
jako jeho síla. — Kdysi však, když mezi
ním a zemí mnoho dní stála mračna, že už
ani nevěděl, zda o světě, o lidech a o čase
jen tak nesnil, zavolał svou pravici, která
tak dlouho od jeho tváře zapuzena, za-
městnávala se nějakými malichernostmi.
Ochotně přiběhla, myslíc, že Bůh jí už od-
pustí. Když ji Bůh viděl před sebou, jak
jest krásná, mladistvá a silná, pomýšlel
již, že jí odpustí. Ale zavčas si to rozmy-
slil a poručil, ani se na ni nedívaje: „Pů-
jdeš dolů na zemi. Vezmeš na sebe po-
dobu, kterou vidíš na lidech, a postavíš se
nahá na některou horu, abych si tě mohl
dobře prohlédnouti. Až přijdeš dolů, jdi
k jedné panně a řekni jí, ale potichoučku:
Ráda bych žila. Zprvu nastane kolem tebe
poněkud temno, potom úplná tma, zvaná
dětství, pak se staneš mužem, a vystoupíš
na horu, jak jsem ti poručil. To všechno
ať trvá jen okamžik. Buď zdráva.“

Pravice se rozloučila s levicí, dala jí mnoho lichotivých jmen, ano tvrdilo se též, že se náhle před ní sklonila a řekla: „Duše Svatý.“ V té však přistoupil Svatý Pavel, usekl Pánu Bohu pravici, jeden z archandělů ji zachytil a pod širokým pláštěm ji odnášel. Bůh pak si levicí přidržel ránu, aby mu krev nestékala po hvězdách a s nich v žalostných krůpějích nepadala na zemi. Za chvíli po té pozoroval Bůh, dívaje se pozorně, co se děje dole, že lidé v železných šatech u jednoho vrchu více se kupí než u všech ostatních. I čekal, že tam uvidí svou ruku vystupovati nahoru. Ale šel tam jen člověk jakýsi, v červeném, jak se zdálo, plášti, vleka cosi černého klátivého nahoru. V témže okamžiku Boží levice, která ležela před jeho otevřenou krví, počala býti nepokojna, a náhle, dříve než Bůh tomu mohl zabrániti, opustila své místo, bloudila jako rozumu zbavená mezi hvězdami sem a tam, volajíc: „Ach, ubohá pravice, a já jí nemohu pomoci.“ Při tom sebou škubala na levém rameni Božím, visíc mu už jen na konečku, a snažila se utrhnouti. Celá pak země zčervenala krví Boží, že nebylo možno poznati, co se dole pod ní dalo. Tehdy Bůh málem že již neumřel. S napjetím posledních sil zavolal svou pravici nazpět; přišla bledá, třesouc se, a položila se na své místo jako nemocné zvíře. Ale

ani levice, která již leccos věděla, poně-
vadž tehdy poznala dole na zemi pravici
Boží, když v červeném plášti vystupovala
na horu, nemohla od ní zvěděti, co se s ní
potom natom vrchu dalo. Bylo to asi něco
hrozného. Neboť pravice Boží podnes se
z toho ještě nevzpamatovala a trpí svou
vzpomínkou právě tak, jak oním dávným
hněvem Boha, který svým rukám stále
ještě neodpustil. „Můj hlas na chvílku
ztichl. Cizinec přikryl rukama svou tvář.
Dlouho zůstalo všechno tak. Pak pravil
cizí muž hlasem, který jsem dávno znal:
„A proč jste mi tuto povídku vyprávěl?“

„Kdo jiný by mi rozuměl?“ Přicházíte ke
mně bez hodností, bez úředních titulů, bez
jakéhokoliv časného důstojenství a téměř
beze jména. Když jste vstoupil, bylo pří-
tmí, já však upozoroval ve vaší tváři ja-
kousi podobnost —“ Cizí muž vzhlédl
tázavě. „Ano“, odpověděl jsem jeho klid-
nému pohledu, „často si myslívám, že
ruka Boží jest zase na cestě“.

Děti se této povídky dověděly, a byla
jim asi vypravována tak, že mohly všech-
no pochopiti; jestli jim povídka tato milá.

PROČ PÁN BŮH CHCE,
ABY BYLI CHUDÍ



PŘEDEŠLÁ POVÍDKA tolik se rozšířila, že pan učitel chodí ulicí všec-
ek usouzen. — Chápu to, jest pro
učitele vždycky zlé, dovědí-li se děti ná-
hle něčeho, co on jim nevypravoval. Uči-
tel aby byl jako jedinou dírou v plotě,
kterou viděti do ovocné zahrady; jsou-li
v něm díry ještě jiné, tlačí se děti každý
den před jinou, a nahlédání je brzy omrzí.
Nebyl bych tohoto přirovnání zde na-
kreslil, neboť každému učiteli to po chuti
nebude, aby byl dírou do plotu; ale učitel,
o němž mluvím, můj soused, jenž první to
přirovnání ode mne slyšel, označil je za
velmi zdařilé. A jiného-li snad mínění jest
někdo, mně autorita mého souseda stačí.

Stál přede mnou, postrkoval stále brej-
lemi a pravil: „Nevím, kdo dětem tu povíd-
ku vyprávěl, ale rozhodně jest nesprávně,
jejich obraznost tak neobyčejnými před-
stavami přetěžovati a napínati. Byla to ja-
kási pohádka —.“ „Slyšel jsem to náhodou
vypravovati“, přerušil jsem ho. [Při tom
jsem nelhal, neboť od toho večera mi to
už opravdu vypravovala paní sousedka.]
„Tak“, pravil pan učitel, vida, že jest to
snadno vysvětlitelné. „Nu, a co vy na to
říkáte?“ — Váhal jsem, on hovořil velmi
rychle dále: „Předně vidím, že správně
není, točí-li kdo náboženskými a zvláště
biblickými látkami, jak se mu zlíbí. Jest
to přece v katechismu tak vyjádřeno, že

to ani lépe povědět nelze...“ Chtěl jsem něco poznamenati, ale v posledním okamžení jsem si vzpoměl, že pan učitel pravil „předně“, jest tedy nyní dle mluvnice třeba, nechceme-li ublížiti větě, aby následovalo „potom“, a možná též „a posléze“ a pak se mi bude možno odvážiti něco přidati. Tak se též stalo. Chci, poněvadž pan učitel tutéž větu, jejíž bezúhonná stavba každého znalce potěší, také jiným pověděl, kteří ji mohou právě tak zapomenouti jako já, zde jen to ještě zaznamenati, co po krásném přípravném slově: „a posléze“ následovalo jako finale při ouvertuře. „A posléze... [přílišnou obrazivostí stranou] nezdá se mi látka naprosto dostatečně proniknutou a s ohledem na všechny strany uváženou. Kdyby se mně dostávalo času na psaní povídek —“ „Postrádáte něčeho v onom vypravování?“ Nemohl jsem se zdržeti, abych ho nepřerušil. „Zajisté, postrádám mnoho. Už z literárně kritického stanoviska. Mohu-li k vám mluvit jako ke kolegovi —“ Nepochopil jsem hned, co mínil, i pravím skromně: „Jste příliš dobrotiv, ale já nikdy neučiteloval...“ Náhle se mi vynořila myšlenka, ustal jsem, a on mluvil poněkud chladněji dále: „Řekněme jenom toto: nelze připustiti, že Bůh [začneme-li už tak hluboko smysl té povídky rozbírat], že Bůh, tedy — pravím — že by Bůh, nebyl

již učinil žádného dalšího pokusu, aby spatřil, jak člověk vyhlíží, jest myslím —“ Viděl jsem, že jest třeba pana učitele zase usmířiti. Sehnul jsem se trochu a začal: „Jest obecně známo, že jste se tím [a možno-li tak říci, ne bez ohlasu lásky] přiblížil otázce socialní.“ Pan učitel se usmíval. „Nuže, pak možno doufati, že to, co vám míním dále pověděti, nebude vašich zájmů daleko, zvláště když naváží na vaši poslední velice bystrou poznámku.“ — Hleděl na mne všecek užaslý: „Bůh by snad...“ „Ano“, potvrdil jsem, „Bůh zamýšlí právě učiniti nový pokus.“ „Opravdu?“ vyhrkl na mne učitel, „jest to známo ze směrodatného místa?“ „O tom vám nemohu nic určitého říci —“ litoval jsem, „neudržuji styků s oněmi kruhy, nechtěl byste však přes to vyslechnouti krátkou povídku?“ „Zavděčil byste se mi velice.“ Učitel sňal brejle, čistil pečlivě skla, a nahé jeho oči se zatím styděly.

Začal jsem: „Kdysi se Pán Bůh díval do velikého města. Když mu z tolikého přebíhání umdlely oči [k čemuž nemálo přispěly sítě elektrických drátů], umínil si, že se bude dívati chvíli jen na jediný vysoký činžák, poněvadž to ho ani zdaleka tak nenamahalo. Při tom si vzpoměl hned svého dávného přání, aby spatřil někdy živého člověka i nořil svůj zrak v zestupně do oken jednotlivých poschodí. Lidé v po-

schodí prvním [byl tam bohatý kupec s rodinou], to byly téměř jen šaty. Nejen že všechny části těla nosili pokryty drahými látkami, ale vnější obrysy tohoto šatstva jevíly na mnoha místech takový tvar, že, jak se zdálo, pod nimi ani těla nebylo. Ve druhém poschodí nebylo o nic lépe. Lidé, kteří bydlili v patře třetím, měli na sobě už značně méně, byli však tolik špinaví, že Pán Bůh, spatřiv na nich jakoby hnědé brázdy, chtěl ve své dobrotě již poručiti, aby rodily. Posléze pod střešou, v šikmé světničce uviděl Pán Bůh muže ve špatném kabátě, který se zaměstnával tím, že hnětl hlinu. „Oho, odkud to máš?“ volal na něho. Muž nevytáhl ani fajfky z úst a bručel: „čert ví odkud. Byti po mé, byl jsem ševcem. Tu člověk sedí a dře se...“ A ať se Pán Bůh ptal nač ptal, muž byl v náladě čím dál tím horší a už ani neodpovídal. — Až kteréhosi dne dostal veliké psaní od představeného toho města. Tu pověděl Pánu Bohu všechno, aniž se ho kdo na co ptal. Tak dlouho už nedostal žádné zakázky. Teď náhle bylo mu vytesati sochu pro městský sad na jméno Pravda. Umělec pracoval dnem i nocí v odlehlém atelieru, a Pánu Bohu, když to tak viděl, vynořovaly se všelijaké staré vzpomínky. Kdyby se byl na své ruce již nezlobil, byl by se jistě dal zase do nějakého díla. Ale když přišel den, kdy chtěli

sochu, zvanou Pravdu, vynésti na místo vsaděprni určené, kdeby i Bůh byl mohl hotovou viděti, vzniklo náramné pohoršení, neboť komise otců města, učitelů a jiných vlivných osobností žádala, aby socha byla aspoň částečně oblečena, než bude vystavena zrakům obecnstva. Pán Bůh ani nerozuměl proč, tak hlasitě klnul umělec. Otcové města, učitelé a jiní ho k tomu hříchu svedli, a Pán Bůh jest jistě — ale vy kašlete hrozně!“ „Už jest tomu konec“ — pravil učitel úplně čistým hlasem. „Jen ještě něco málo dodám. Pán Bůh opustil činžák i městský park a nechtěl se už dívat, leč tu táhli z vody udici, vycásnuvše ji, aby viděli, chytilo-li se něco. Tentokrát opravdu něco uvázlo. Malounký domeček, v něm mnoho lidí, kteří byli velmi chatrně oblečeni, poněvadž byli náramně chudi. V tom to tedy vězí, — myslil si Pán Bůh, jest třeba, aby lidé byli chudi. Tito zde, myslím, jsou už hezky chudi, já však z nich udělám takové nuzáky, že ani košile míti nebudou. Tak si to Pán Bůh umínil.“

Zde jsem udělal v řeči tečku, abych naznačil, že jsem u konce. Pan učitel s tím spokojen nebyl; zdála se mu ta povídka právě tak málo ukončenou a zaokrouhlenou jako předešlá. „Ano“, omlouval jsem se, „bylo by třeba, aby přišel nějaký básník a vymyslel této povídky fantastický

konec, poněvadž ve skutečnosti ještě se neskončila.“ „Jak to?“ pravil učitel a díval se napjatě na mne. „Ale pane učiteli, jak jste zapoměnliv. Jste přece v předsednictvu zdejšího chudinského spolku...“ „Ano, deset let už jsem a —?“ „V tom to právě jest. Vy a váš spolek překážíte Pánu Bohu nejdéle, aby došel svého cíle. Šatíte lidi“ — „Ale prosím“, pravil učitel skromně, „toť přece láska k bližnímu. Pánu Bohu jest to náramně milé“. „Ach, a o tom jsou na rozhodujících místech přesvědčeni?“ ptal jsem se upřímně. „Ovšem, že jsou. Právě v době, co jsem členem představenstva chudinského spolku, slyšel jsem mnoho pochval. Důvěrně řečeno, chtějí tak při nejbližším rozdělování mou činnost — — — rozumíme?“ Pan učitel se stydlivě začervenál. „Přeji vám toho nejlepšího“, odvětil jsem. Podali jsme si ruce a pan učitel odcházel krokem tak hrdým a odměřeným, že jsem přesvědčen: jistě přišel do školy pozdě.

Jak jsem se později dověděl, zvěděly také děti [pokud se pro ně hodí], přece část této povídky. Vymyslí jí pan učitel ten konec?

KTERAK SE DO RUSKA
DOSTALA ZRADA



MÁM ZDE v sousedství ještě jednoho přítele. Jest to muž chromý, blondýn, jehož lenoška v zimě i v létě stává těsně u samého okna. Chvillemi jako by omládnul, ba v jeho naslouchajícím obličejí bývá někdy cosi chlapeckého. Ale bývají také dny, kdy sestarává, minuty táhnou nad ním jako roky a náhle jest z něho stařec, jehož mdlé oči jako by už opustily život. Známe se dlouho. Zprvu jsme na sebe vždy jen pohlédli, později mimoděk se usmáli, po roce jsme se pozdravovali, a Bůh ví od které doby už si vypravujeme to a ono, bez výběru, jak se namane. „Dobrý den“, volal, když jsem šel mimo, a jeho okno bylo ještě otevřeno do bohatého tichého podzimu. „Dlouho jsem vás neviděl.“

„Dobrý den, Evalde —.“ Přistoupil jsem k jeho oknu, jak jsem vždy činíval, jda mimo. „Byl jsem na cestách.“ „Kde jste byl?“ tázal se nedočkavým zrakem. „Na Rusi.“ „Oh, tak daleko —“ Opřel se zády a pak: „Jaká jest to země, to Rusko? Jest hodně veliká, není-liž pravda?“ „Ano“, řekl jsem, jest veliká a mimo to —“ „Ptal jsem se hloupě?“ usmál se Evald a zčervenál. „Nikoliv, Evalde, naopak. Tím, že se ptáte, jaká jest to země, mnoho se mi objasňuje. Jako: s čím Rusko hraničí.“ „Na východě?“ nadhodil přítel. Uvažoval jsem: „Ne.“ „Na severu?“ vyzvídal

chromý. „Hleďte“, přichází mi na mysl, „čtení z mapy jen lidi pokazilo. Jest na ni všechno ploché a rovné a když vyznačili čtyři světové strany, zdá se jim, že to už vše. Ale země není přec atlasem. Má hory a propasti. Přece nahoře a dole také se s čímsi stýká.“ „Hm —“ uvažoval přítel, „máte pravdu. S čím Rusko na obou těchto koncích hraničí?“ Náhle vyhlížel nemocný jako chlapec. „Vy to víte“, zvolal jsem. „Snad s Bohem?“ „Ano“, potvrdil jsem, „s Bohem“. „Tak —“ přikyvoval přítel zcela srozuměn. Teprve potom vynořovaly se mu pochybnosti: „což Bůh jest nějaká země?“ „Neříkám“, odpověděl jsem, „ale v primitivních řečech má mnohověcí totéž jméno. Jest tu jakási říše, nazývá se Bůh, a ten, který v ní vládne, nazývá se také Bůh. Prostí národové nerozlišují často své země a svého císaře, obojí jest veliké a dobrotivé, strašné a veliké.“

„Rozumím“, řekl muž u okna zvolna. „A pozorují v Rusku to sousedství?“ „Pozorují a častokrát. Vliv Boží jest velmi mocný. Ať se toho z Evropy přiveze sebe víc, věci ze západu zkamení, sotva že hranice překročí. A bývají to kameny leckdy drahocenné, ale jsou právě jen pro bohaté, jak říkáme, „vzdělance“, zatím však s druhé strany, z té druhé říše přichází chléb, kterým se živí lid.“ „Toho má národ nadbytek?“ Váhal jsem: „Ne, nemá, poně-

vadž dovoz z Boha jest stěžován jistými okolnostmi —. „Snažil jsem se odvrátiti jej od této myšlenky. „Ale přijalo se mnoho obyčejů onoho širého sousedství. Tak celá obřadnost. K caru se mluví podobně jako k Bohu.“ „Tak, neříká se tedy Veličenstvo?“ „Ne, oběma se říká batuško.“ „A před oběma se kleká?“ „Před oběma se padá, čelem dotýká se země, pláče a praví se: „Jsem hříšný, odpusť mi, tatíčku.“ Němci, kteří to vidí, tvrdí: naprosto nedůstojné otroctví. Já o tom smýšlím jinak. Co znamená to kleknutí? Chce se jím říci: Mám úctu. K tomu postačí obnažiti hlavu, myslí si Němec. Inu ano, pozdrav a poklona to jaksi vyjadřují také, poněvadž vznikly v zemích, kde nebylo tolik místa, aby se každý položil na zem. Ale zkratky se dělají brzy mechanicky a člověk si pak neuvědomuje už ani jejich smyslu. Proto bývá dobře, kde k tomu ještě místo a čas, úkon ten plně vypsati krásným a důležitým slovem: úcta.“

„Ó, kdybych mohl, poklekl bych též —“ snil chromý. „Ale v Rusku přichází také mnoho jiného od Boha. Tam se cítí, že On každou novotu zavádí v šatstvu i v pokrmu, každou ctnost, ba i každý hřích třeba, aby On nejprve povolil, nežli se stane obyčejem.“ Nemocný hleděl na mne téměř polekán. „Jest to jen pohádka, nač se odvolávám“, řekl jsem spěšně, abych ho

upokojil, „jak říkají bylina, po česku: to, co bylo. Chci vám krátce vypravovati její obsah. Nadpis jest: Kterak se do Ruska dostala zrada.“ Spolehnul jsem se na okno a chromý zavřel oči, jak rád dělával, kdykoliv někde začínala povídka.

„Car Ivan Hrozný chtěl sousedním knížatům uložití poplatek a hrozil jim velikou válkou, nepošlou-li do bělokamenné Moskvy zlata. Knížata, vykonavše poradu jako jeden muž řekla: ‚Dáme ti tři hádanky. Přijed' v den, který ti určíme, na Východ k bílému kameni, kdež budem shromážděni, a tam nám řekneš troje rozřešení. Bude-li správné, dáme ti dvanáct tun zlata, kterých po nás žádáš.‘ Car Ivan Vasiljevič zprvu přemítal, ale četné zvony bílé jeho Moskvy jej v tom rušily. I zavolal si učence a rádce a každého, kdo otázku zodpovědět neuměl, dal vyvésti na veliké, červené náměstí, na kterém právě sestavěl chrám Vasilovi Nahému a tam ho bez okolků stali. Při takovém zaměstnání tak rychle uplynul mu čas, že se neprodleně vydal na cestu do Orientu k bílému kameni, u něhož knížata čekala. Neznal sice odpovědi na žádnou z oněch tří otázek, ale jízda byla dlouhá i bylo stále ještě možno, že potká nějakého mudrce; neboť tehdy bylo právě mnoho mudrců na útěku, poněvadž všichni králové měli ve zvyku dáti jim uříznout hlavu, nezdáli-li

se jim dosti moudrými. Takový mu sice nyní na oči nepřišel, ale kteréhosi rána spatřil nějakého starého, vousatého muže, an staví kostel. Byl již tak daleko, že roubil krov a pokládal jej krátkými latěmi. Při tom však bylo velmi podivno, že starý mužík vždy znovu s kostela slézal, a z úzkých latí, které dole na hromadě ležely, bral a vynášel každou zvlášť, místo aby jich vzal vždy několik do svého starého kaftanu. Takto se ustavičně šplhal nahoru a dolů, a nebylo možno si pomyslit, že by kdy všech čtyři sta latí dopravil tam, kam patřily. To cara popudilo: „Hlupáku“, [tak nejvíce sedláky v Rusku jmenují] rozkřikl se naň, „proč pak si toho dřeva řádně nenaložíš a potom nelezeš na kostel, bylo by to mnohem jednodušší“. Mužík, jenž právě byl dole, se zastavil, přiložil ruku kočím a odpověděl: „To už ponechej, care Ivane Vasiljeviči, mně, každý rozumí nejlépe svému řemeslu; ostatně, když už tu jedeš tak mimo, povím ti rozluštění oněch tří otázek, jehož ti bude u bílého kamene na Východě nedaleko odtud potřeby.“ A vpravil mu důkladně ony tři odpovědi, jak jdou za sebou do paměti. Car ohromen nevěděl ani jak se poděkovat: „Co ti dám odměnou?“ tázal se posléze. „Nic“, povídá mužík, vzal lať a chtěl vystoupiti na žebřík. „Stůj“, poručil car, „toť nemožno, žádej si něčeho.“ „Nuže, tatičku, když poroučíš,

dej mi jednu z těch dvanácti tun zlata, které na Východě od knížat dostaneš.' ,Dobrá —', přisvědčil car. ,Dostaneš tunu zlata.' Po té rychle odejel, aby rozluštění hádanek nezapomněl.

Když se car s dvanácti tunami zlata z Východu vrátil, zavřel se v Moskvě do svého paláce uprostřed paterobranného Kremlu a vysypal tunu za tunou na lesklá prkna sálu, až povstala opravdová hora zlata, jež vrhala na podlahu veliký, černý stín. Zapomenuv se, vyprázdnil car také tunu dvanáctou. Chtěl ji naplniti znovu, ale bylo mu líto z hromady tak nádherné ubírat. V noci sestoupil dolů na dvůr, nasypal do tuny jemného písku až byla do tří čtvrtin naplněna, vrátil se tiše do paláce, naložil na písek zlata a poslal tunu poslem do onoho kraje širé Rusi, kde starý mužík stavěl kostel. Ten, vida že posel přichází, sestoupil se střechy, která ani zdaleka ještě hotova nebyla a zvolal: ,Ani sem nechod, milý příteli, vrať se nazpátek i se svou kádí, která obsahuje tři čtvrtiny písku a jen tak tak čtvrtinu zlata; není mi toho potřebí. Vyříd' svému pánu, že dosud nebylo na Rusi zrady. Ale on jest tím vinen, upozoruje-li, že se na žádného člověka spolehnouti nemůže, poněvadž nyní ukázal, jak se zrazuje, a od století do století budou ho mnozí napodobiti. Nepotřebuji zlata, i bez něho se obudu. Zlata

jsem od něho nečekal, ale pravdu a spravedlivost. On však mne oklamal. Řekni to svému pánu, strašnému caru Ivanu Vasiljevičovi, jenž ve své bílé Moskvě se zlým svědomím sedí ve zlatém rouše.'

Po chvíli jízdy posel ještě jednou se obrátil: po mužíku i s jeho kostelem nebylo ani památky. A ani nakupených latí již tam nebylo, vše bylo prázdná, plochá zem. Uděšen pádil muž do Moskvy zpět, bez dechu stanul před carem a vypravoval mu téměř nesrozumitelně, co se událo, a že domnělý mužík nikdo jiný nebyl, leč Bůh sám.

„Bylo-li pak to tak správné?“ mínil přítel potichu, když ona povídka dozněla.

„Snad —“, odpověděl jsem, „ale víte, lid jest — pověřčivý — ostatně třeba, abych teď odešel, Evalde“. „Škoda“, řekl chromý úpřímně. „Nechtěl byste mi zas brzy vypravovati nějakou povídku?“ „S radostí —, ale pod jednou podmínkou.“ Přistoupil jsem ještě jednou k oknu. „Totiž?“ divil se Evald. „Budete-li zas vy ve vhodnou chvíli to všechno vypravovati dětem v sousedství“, prosil jsem. „Ach, děti přicházejí nyní ke mně tak zřídka“. Utěšoval jsem ho: „Však ony přijdou. Patrně se vám nechtělo v poslední době jim vypravovati a snad jste ani látky neměl, nebo jste jí měl příliš mnoho. Ale když někdo nějakou opravdovou povídku zná, myslíte, že

to zůstane ukryto? Bůh uchovej, to se vykládá dál, zvlášť mezi dětmi!“ „Na shledanou.“ S tím jsem odešel.

A děti uslyšely povídku ještě téhož dne.

JAK STARÝ TIMOFEJ
ZPÍVAJE UMŘEL



JAKÁ RADOST vypravovati chromému. Lidé zdraví jsou tak nestálí, dívají se na věci hned s té, hned s oné strany, a když se nám podařilo, že byli s námi hodinu na pravici, stane se, že náhle odpoví s levice, jen proto, poněvadž si smyslili, že toho žádá slušnost a svědčí to o jemnějších mravech. U chromého se toho báti netřeba. Jeho nepohyblivost ho činí podobným věcem, s nimiž udržuje také opravdu mnoho srdečných vztahů, činí ho, řekněme, věcí jinou, velmi rozvážnou, věcí, která naslouchá nejen svým mlčením, ale též nemnoha tichými slovy a něžnými plachými city.

Nejraději vypravuji svému příteli Evaldovi. A byl jsem velmi rád, když na mne ze svého okna, u něhož den ze dne sedával, zavolal: „Na něco se vás otáží.“

Rychle jsem přistoupil k němu a pozdravil jsem ho. „Odkud jest ona povídka, kterou jste mi posledně vyprávěl?“ prosil posléze. „Z knihy?“ „Ano“ — odpověděl jsem smutně, „učenci ji tam zakopali, když zemřela; dávno tomu není. Ještě před sto lety žila, a jistě velmi bezstarostně, na mnoha rtech. Ale slova, kterými lidé nyní mluví, tato těžká, nezpěvná slova byla jí nepřátelská a odnímalá jí ústa za ústy, že posléze žila úplně zastrčeně a uboze na několika vyschlých rtech jako na špatném vdovském statku. Pak umřela

i na těch, nezanechavši žádných potomků a byla, jak už zmíněno, velmi uctivě pohřbena v knize, ve které též jiné z jejího rodu ležely.“ „A byla už hodně stará, když zemřela?“, tázal se přítel v mém tónu. „Čtyři až pět set let“, pověděl jsem mu dle pravdy. „Někteří příbuzní její se dožili ještě vyššího, nestejně dlouhého stáří.“ „Jak, aniž by kdy odpočívali v knize?“ žasl Evald. — Vysvětlil jsem mu: „Pokud já vím, byli po celý ten čas ode rtů k rtům na cestě.“ „A nikdy nespaly?“ „Někdy, když vystoupivše z úst pěvce, zůstaly tu a tam v srdci, v němž bylo teplo a temno.“ „Což byli lidé tak tiší, že mohly písňě spáti v jejich srdcích?“ Zdálo se mi, že Evald mi nevěří. „Bylo tomu asi tak. Tvrdí se, že méně mluvili, tančili zvolna stoupající tance, v nichž bylo cosi koléba vého, a zvláště: nesmávali se nikdy hlasitě, jak lze dnes při všeobecné, tak vysoké kultuře tak nezřídka viděti.“

Evald se chystal ještě na něco ptáti, ale potlačil to a smál se: „Ptám se a ptám, — ale vy máte asi povídku za lubem?“ Pohlížel na mne pln očekávání.

„Povídku? Nevím. Chtěl jsem jen říci: Ty zpěvy byly v jistých rodinách dědičny. Převzali je a dávali je dál, ne zcela nepoužity, se stopami denního upotřebení, ale ne poškozeny, tak asi jako přecházívá stará bible z otců na vnuky. Vy-

děděný lišil se od svých plnoprávných pokrevenců tím, že nemohl zpívat, nebo znal nanejvýš jen malou část písně svého otce a dědečka, a ztratil s ostatními zpěvy též veliký díl životních zkušeností, jimiž jsou lidu všechny ty byliny a zkazky. Tak třeba Jegor Timofejevič se oženil proti vůli svého otce, starého Timofeje, s mladou, hezkou ženou a šel s ní do Kyjeva, svatého města, u něhož jsou hroby největších mučenníků svaté, pravoslavné církve. Otec Timofej, který byl v okolí na deset dní cesty znám jako nejdovednější pěvec, proklnul svého syna, a vypravoval sousedům, že se mu často zdá, jako by nikdy takového syna ani neměl. Posléze hořem usouzen oněměl, a všechny mladé lidi, kteří se do jeho chyše drali, aby se stali dědici mnoha zpěvů, jež ve starci byly zavřeny jako v zaprášených houslích, odmítal. „Otče, náš tatulko, dej nám jen tu nebo onu píseň. Hleď, my ji zaneseme do dědin, a ty ji uslyšíš ze všech dvorů, až přijde večer a dobytek ve stájích se stíší.“ Stařec, jenž stále při ohništi seděl, třepal po celý den hlavou. Neslyšel již dobře a poněvadž nevěděl, zda snad některý z chasníků, kteří nyní stále dům jeho obléhali, právě se zase neptal, třásl svou bílou hlavou: Ne, ne, ne, až usnul a potom ještě chvíli — ve spánku. Rád by byl hochům vyhověl; bylo mu také líto,

že jeho němý odumřelý prach na těchto písniích ulehne a možná už velmi brzy. Kdyby se však pokusil některého něčemu učit, jistě by si při tom vzpomněl na svého Jegorušku a pak — kdož ví, — co by se stalo potom. Vždyť jenom proto, že vůbec mlčel, neviděl ho nikdo plakati. Za každým slovem čekalo ho vzlyknutí, i zavíral vždy velmi rychle a opatrně ústa, sice by to bylo přece někdy přišlo.

Starý Timofej učil svého jediného syna Jegora jednotlivým písniím hodně záhy a když byl hochem patnáctiletým, uměl již víc a správněji zpívati, než všichni dospělí hoši v dědině a v sousedství. Při tom říkával starý hochovi, zvláště ve svátek, když si trochu přihnul: „Jegoruško, můj holoubku, naučil jsem tě zpívati už mnoho písni, mnoho bylin a také legend Svátých, téměř na každý den jednu. Jsem však také, jak víš, nejdovednější v celé gubernii a můj otec znal takřka všechny písně celé Rusi, i s tatarskými pověstmi. Jsi ještě velmi mlád a proto jsem ti dosud nevypravoval bylin nejkrásnějších, v nichž slova jsou jako lkóny a k obyčejným slovům jich ani přirovnati nelze, ne učil jsem tě ještě zpívati ony zkazky, jichž dosud nikdo, buďsi on kozák nebo mužík, nevyslechl, aby neplakal.“ To opakoval Timofej svému synovi každou neděli a ve všechny svátky ruského roku, tedy dosti

často. Až tento po prudkém výstupu se starým zmizel s hezkou Ustjěnkou, dcerou chudého rolníka.

Tři léta potom, co se to stalo, Timofej onemocněl, právě v ten čas, kdy jedno z četných procesí, jež ze všech dílů rozsáhlé říše do Kijeva bez přetržení táhla, chystalo se vyraziti. Tehdy vešel k nemocnému soused Ossip: „Jdu s poutníky, Timofeji Ivaniči, dovol mi, abych tě ještě jednou objal“. Ossip se starcem spřátelen nebyl, ale nyní, kdy se vydával na tuto dalekou cestu, zdálo se mu, že jest třeba, aby se s ním rozloučil jako s otcem. „Ublížoval jsem ti leckdy“, vzdychal, „odpusť mi, moje srdéčko, stalo se to v opilství, a za to člověk nemůže, jak víš. Chci se však za tě modliti a svíci rozžehnouti za tebe; s Bohem Timofeji Ivaniči, můj tatulko, snad zase ozdravíš, bude-li vůle Boží, a pak nám něco zazpíváš. Ano, ano, dávno tomu, co jsi zpíval. Byly to písničky. O Djuku Štěpanoviči třebas, myslíš, že jsem to zapomněl? O jak jsi bláhový, zcela dobře to vím. Ovšem tak, jako ty — ty se v tom přece znáš, to třeba říci. Bůh ti to dal, jinému dává něco jiného. Mně třebas —“

Stařec, který ležel na peci, obracel se a vzdýchal, učiniv pohyb, jako by chtěl něco říci. Zdálo se, jako by bylo slyšeti docela tiše jméno Jegor. Možná, že mu

chtěl něco vzkázat. Ale když soused ode dveří se tázal: „Říkáš něco Timofeji Ivaniči?“, ležel již zase docela tiše a třpal jen lehce bílou hlavou. Přes to však, Bůh ví, jak se to stalo, sotva rok po té, co Ossip odešel, přišel Jegor docela netušeně domů. Stařec ho hned nepoznal, poněvadž v chatě bylo temno, a jeho sestárlé oči jen nerady se dívaly na cizí postavu. Když však slyšel Timofej hlas cizincův, ulekl se a seskočil s pece na staré rozviklané nohy. Jegor ho zachytil a byli si v náručí. Timofej plakal. Mladý člověk se bez ustání ptal: „Už dlouho jsi nemocen, otče?“ Když se stařec poněkud utišil, vylezl zase na pec a dotazoval se jiným, přísným tonem: „A tvoje žena?“ Přestávka. Jegor si odplivl: „Zahnal jsem ji, víš, i s dítětem“. Chvilí mlčel. „Tu přijde kdysi ke mně Ossip; Ossip Nikoforovič?“ pravím. „Ano“, odpovídá on, „jáť jsem. Tvůj otec jest nemocen, Jegore. Nemůže už zpívat. Jest nyní úplně ticho ve vesnici, jako by bez duše byla ta naše dědina. Nic neklepá, nic se nepohne, nikdo už nepláče, a také smáti se není ani proč. Přemýšlím. Co činiti? Volám na svou ženu. „Ustjěnko“ — pravím —, třeba mi domů, žádný tam nezpívá, řada jest na mně. Otec jest nemocen.“ „Dobře“ praví Ustjěnka. „Ale tebe sebou vzítí nemohu“ — vysvětluju jí, „otec, jak víš, tě nechce. A nazpět k tobě asi ne-

přijdu, když už zase jsem tam a budu zpívatí.‘ Ustjěnka mi rozumí: ‚Nuže, Bůh buď s tebou! Jest tu teď mnoho poutníků, lze dostati mnoho almužen. Pán Bůh už pomůže, Jegore.‘ A tak jsem odešel. ‚A nyní, otče, pověz mi všechny své písně.‘

Roznesla se zpráva, že Jegor se vrátil a starý Timofej zase zpívá. Ale v tomto podzimu dul vítr vesnicí tak prudce, že nikdo z mimojdoucích nemůže s jistotou dosvědčiti, zpívá-li se v domě Timofeově nebo nezpívá. Dveří nikomu z tlukoucích neotevřeli. Oba chtěli býti sami. Jegor seděl na okraji pece, na níž ležel otec, a skláněl občas ucho až k ústům starcovým; neboť tento opravdu zpíval. Jeho starý hlas, poněkud sehnutý a chvějící se, donášel k Jegorovi všechny nejkrásnější písně, a tento kolébal někdy hlavou nebo pohyboval svěšenýma nohama, zcela tak, jako by sám už zpíval. Tak to šlo po mnoho dní. Timofej nacházel vždy ještě pěknější píseň ve svých vzpomínkách. Často v noci syna probouzel, a dělaje zvadlýma škubajícíma se rukama nejisté pohyby, zpíval kratičkou písničku, pak ještě jednu a ještě jednu — až se přiloudalo ráno. Brzy po nejkrásnější zemřel. V posledních dnech často si trpce stěžoval, že v sobě nosí ještě spoustu písniček a není už kdy, aby je svému synu pověděl. Ležel tu s rozbrázděným čelem v napjatém, úzkostli-

vém přemýšlení a jeho rty se chvěly očekáváním. Chvíle po chvíli se posadil, kýval maličko hlavou, pohyboval ústy, až posléze přistoupila k němu tichá písnička. Nyní však zpíval stále tytéž sloky o Djuku Štěpánoviči, které zvláště miloval, a jeho synu nezbývalo, než stavěti se udiveným a dělati, jako by ji slyšel ponejprv, aby si ho nerozhněval.

Když starý Timofej Ivanič zemřel, zůstal dům, v němž Jegor nyní osamocen bydlil, po dlouhou dobu uzavřen. — Až teprv na počátku jara vystoupil Jegor Timofejevič s dosti dlouhou nyní bradou ze svých dveří a počal ve vesnici sem a tam choditi a zpívati. Později zašel také do sousedních dědin a mužící si vyprávěli již, že Jegor jest jistě aspoň tak dovedným pěvcem, jako jeho otec Timofej; poněvadž znal veliký počet vážných zpěvů hrdinských a všechny ty, kterých nikdo, ať byl kozákem nebo mužíkem, nemohl slyšeti, aby se nerozplakal. Při tom prý zpívá tak jemným a truchlivým přízvukem, jak ještě žádného pěvce slýchati nebylo. A tento tón vracel se vždy neočekávaně v refrénu, čímž zvláště dojemně působil. Tak jsem to aspoň vypravovati slyšel.“

„Tomu přízvuku se tedy od svého otce nenaučil?“ tázal se přítel Ěvald po chvíli. „Ne“, odpověděl jsem, „neví se, odkud se mu ho dostalo.“

Když jsem od okna již odešel, učinil chromý ještě pohyb a volal za mnou: „Myslí asi na svou ženu a na své dítě. Ostatně, nezavolal jich, aby k němu přišli, když už byl jeho otec mrtev?“ „Ne, myslím že nezavolal. — Později aspoň zemřel samotén.“

PÍSEŇ
O SPRAVEDLNOSTI



KDYŽ JSEM brzy potom šel mimo Evaldovo okno, kýval na mne a smál se: „Slíbil jste něco dětem?“ „Jak to?“ žasl jsem. „Proto, že když jsem jim vypravoval povídku o Jegorovi, stěžovaly si, že se v ní o Bohu nemluví“. Ulekl jsem se: „Cože, povídka bez Boha, ale jak jest to jen možno?“ — Pak jsem se rozpomínal: „Opravdu, jest tomu tak; o Bohu nepraví, jak si teď vzpomínám, ničeho. Nechápu, jak se to stalo; kdyby někdo ode mne takové žádal, myslím, že bych celý svůj život přemýšlel marně...“

Přítel se této horlivosti zasmál: „Ně třeba, abyste se proto znepokojoval“, přerušil mne se zvláštní dobrotou, „myslím, že přece není možno věděti, zda Bůh v některé povídce jest, dokud není zcela dopověděna. Vždyť kdyby jen dvě slova chyběla, ba kdyby snad jen pomlčka za posledním slovem vypravování zůstala: stále může ještě přijíti“. Přisvědčil jsem, a chromý pravil jiným tónem: „Nevíte ještě něco o těch ruských pěvcích?“

Váhal jsem: „Nebudeme mluvit raději o Bohu, Evalde?“ Zatřepal hlavou. „Vělice rád bych zvěděl víc o těchto neobyčejných mužích. Nevím, čím to, myslím si, kdyby tak některý vstoupil sem ke mně —“ a obrátil hlavu do světnice pod dveřích. Oči se mu však vrátily rychle a ne bez rozpaků zpět ke mně — „Ale, vždyť to přece

není možno“, opravoval se rychle. „Proč pak by to nebylo možno, Evalde? Vám se může leccos přihoditi, co jest lidem zdravých nohou odepřeno, poněvadž mnoho věcí přecházejí a mnohých utíkají. Bůh vás, Evalde, určil k tomu, abyste byl klidným bodem uprostřed všeho chvatu. Necítíte, jak všechno kolem vás se pohybuje? Jiní se pachtí po dnech a když některý dopadnou, jsou celí bez dechu, že si s ním ani pohovořiti nemohou. Ale vy, milý příteli, sedíte prostě u okna a čekáte; a čekajícím se vždycky něco stane. Jest vám svěřen docela zvláštní úkol. Pomyslete si, i iberské Madonně v Moskvě bývá vycházeti z její kapličky a jede v černém voze, čtyřmi koňmi k těm, kdo něco slaví, ať už křtiny nebo úmrtí. K vám však přijde všechno —“.

„Ano“, pravil Evald, usmívaje se cize, „mně není ani potřebí, abych šel smrti vstříc. Mnoho lidí ji nachází cestou. Ostýchá se vcházeti k nim do domu, volá je ven, do ciziny, do války, na strmou věž, na kolísavý most, na pustinu, neb v šílenství. Většina ji chytí někde venku a nesou ji pak na ramenou domů, aniž toho pozorují. Neboť smrt jest líná; kdyby jí lidé stále nedráždili, kdo ví, neusnula-li by“. Nemocný chvílku přemýšlel, a dále pak hovořil s jakousi hrdostí: „Ale ke mně bude jí přijíti, bude-li mne chtít. Sem, do

mé malé, jasné světničky, v níž možno květiny tak dlouho udržeti, po tomto starém koberci, podle této skříně, mezi stolem a lůžky [nelze tam tak snadno projít], až sem, k mé široké, milé, staré lenošce, která pak asi zemře se mnou, poněvadž se mnou takřka žila. A všechno to jí bude učiniti obyčejným způsobem, bez hluku, aniž co převrhne, aniž vykoná co jiného než návštěvu. To mne s mou světničkou podivně sbližuje. Všechno bude se odehrávat zde, na tomto úzkém jevišti, a proto se také tato poslední příhoda nebude příliš lišiti od událostí jiných, které se zde staly a ještě nás čekají. Pozoroval jsem už v dětství tu zvláštnost, že lidé o smrti jinak mluví než o událostech jiných a to jen proto, že nikdo nechce nikomu nic povědět o tom, co se s ním potom stane. — Čím však se liší mrtvý od člověka, jenž zvažněl, zřekl se ohledů na čas a uzavírá se, by tiše přemýšlel o něčem, čeho rozluštění už dlouhou dobu ho souží? Mezi lidmi není přec možno rozmysliti si ani Otčenáš, jak teprv nějaký jiný vztah temnější, jenž nezáleží snad ani ve slovech, ale v událostech. Třeba se ustraniti do nedostupného ticha, a mrtví to asi jsou, kdo se usebrali, aby přemýšleli o životě“.

Nastalo krátké mlčení, které jsem přerušil těmito slovy: „Vzpomínám si na mladé děvče. Lze říci, že v prvních sedmnácti

letech svého veselého života jen hleděla. Její oči byly tak veliké a tak samostatné, že všechno, co přijaly, ztrávily samy, a život v celém těle mladého stvoření postupoval nezávisle od toho, živen prostým vnitřním ruchem. Na konci toho času nějaká velmi prudká událost rozrušila tento dvojí, sotva se stýkající život, oči jako by se byly dovnitř propadly a celá tíže vnějška padala jimi do temného srdce, a každý den tak vztekle vrážel v její hluboký a příkrý zrak, že se v úzké hrudi její roztříštil jak sklo. Pak mladá dívka zbledla, churavěla, stávala se samotářskou, začala přemýšleti, až si posléze vyhledala ono ticho, kde nic myšlenek neruší.“

„Jak umřela?“ tázal se přítel tiše, hlasem poněkud chraplavým. „Utopila se. V hlubokém, tichém rybníku, na jehož povrchu vystoupilo mnoho kol, která se pomalu šířila a rostla až pod bílé lekníny, až se všechny tyto koupající se květy pohnuly“.

„To též jest povídka?“ pravil Evald, aby ticho za mými slovy nemohlo sesílit. „Není“, odvětil jsem, „jest to cit“. „Ale nebylo by možno podati také dětem tento cit?“ Rozvažoval jsem. „Možná –.“ „A jak?“ „V jiné povídce“. A vypravoval jsem.

„Bylo to v době, kdy se v jižním Rusku bojovalo za svobodu“.

„Odpusťte, jak tomu rozuměti? — chtěl se snad lid zbaviti cara? Nehodilo by se mi to k tomu, co si o Rusku myslím, a odporovalo by to též dřívějším vašim vypravováním. Kdyby tak tomu bylo, pak raději bych povídky vaší ani neposlouchal. Miluji totiž obraz, který jsem si tam o věcech udělal, a rád bych si ho zachoval neporušený.“

Smál jsem se a uklidňoval jsem ho: „Polští páni [to mi bylo předeslati] vládli v jižní Rusi a v oněch tichých, osamělých stepích, jež označujeme jménem Ukrajina. Byli to tvrdí páni. Jejich jařmení a hrabivost Židů, kteří i kostelní klíče v rukou drželi a pravoslavným vydávali, jen když zaplatili, znavila a k úvahám pudila všechen mladý lid kol Kijeva a po celém Dněpru vzhůru. I svaté město Kijev, místo, kde Rusko čtyřmi sty kupolí chrámových nejdříve o sobě vypravovalo, hroutilo se čím dál více do sebe a ztravovalo se požáry, jako náhlými bludnými myšlenkami, za nimiž beznadějnost noci stále roste. Lid na stepi ani vlastně dobře nevěděl, co se stalo. Ale starci, zvláštním nepokojem jati, vystupovali v noci z chyší a pozorovali mlčky vysoké, věčně bezvětrné nebe a za dne bylo možno viděti postavy vynořovati se na hřbetech kurhanů, které se jako v očekávání zdvihaly z ploché dálky. Kurhany jsou pohřebiště

zašlých pokolení, táhnoucí se celou pustou jako ztuhlý spící příboj vln. A v tomto kraji, v němž hroby jsou jako hory, jsou lidé jako propasti. Hluboké, temné, mlčelivé jest obyvatelstvo, a jeho slova jsou jenom slabé, kolísavé mosty přes jejich opravdovou bytost. — Někdy vystupují z kurhanů tmaví ptáci. Někdy se vrhají divoké písně do ztemnělých lidí a hluboko v nich mizí, zatím co ptáci se ztratí na nebi. Vše na všechny strany zdá se bez konce. Ani domy od této bezmeznosti nechrání; jejich malá okna jsou jí plná. Jen v temných koutech světnic stojí staré ikóny, jako milníky Boží, a lesk slabého světla chodí po jejich rámcích jako zbloudilé dítě hvězdnou nocí. Tyto ikóny jsou jedinou zástavkou, jediným spolehlivým znamením cesty, a v žádném domě se neobejdou bez nich. Stále jest nějakých zapotřebí; rozpadne-li se některý stářím a červotočinou, žení-li se někdo a robí-li si chatku, nebo když někdo jako starý Abraham umírá s přáním, že sobě vezme svatého Mikuláše Divotvorce s sebou do skřížených rukou, proto bezpochyby, aby svaté v nebi srovnával s obrazem tímto, a toho, jehož zvláště ctí, přede všemi ostatními poznal.

Proto Petr Akimovič, povoláním vlastně švec, maluje také ikóny. Když ho jedna práce unaví, jde, třikrát se požehnaje, ke

druhé a jeho šitím a potloukáním stejně jako malířstvím vane táž zbožnost. Nyní jest sice už starý muž, přece však dosti statný. Hřbet, který nad botami shýbá, před obrazy zase přímí, a tak si zachoval slušnou postavu s jakousi rovnováhou v ramenou a v kříži. Největší díl svého života prožil v úplné samotě, nesúčastniv se nepokoje, jenž vznikl tím, že jeho žena Akulina mu porodila děti a že tyto zemřely nebo se provdaly. Teprve v sedmdesátém roce vešel Petr ve spojení s těmi, kdo v jeho domě zůstali a s nimiž teprve nyní počítal. Byli to Akulina, jeho žena, osoba tichá a pokorná, která se dala téměř všecka svým dětem, stárnoucí, ošklivá dcera, a syn Aljoša, jenž narodiv se nepoměrně pozdě, měl teprv sedmnáct let. Toho chtěl Petr vyučiti malířství, poněvadž viděl, že brzy nezastane všech zakázek. Ale brzy se učení vzdal. — Aljoša maloval Nejsvětější Pannu, ale přísný a správný vzor tak málo vystihl, že jeho nezdařeně vyhlíželo jako Mariana, dcera kozáka Golotypenka, tedy jako něco zcela hříšného, a starý Petr si pospíšil, několikrát se pokřižovav, by uražené plátno přemaloval Svatým Dimitrijem, jehož si z neznámého důvodu vážil nad všechny jiné svaté.

Aljoša pak se už nikdy více nepokusil o obraz. Neporučil-li mu otec, by pozlatil

nimbus, byl nejvíce venku na stepi, kde, nevěděl nikdo. Doma ho nikdo nezdržoval. Matka se mu divila a ostýchala se s ním mluvit, jako by byl cizinec nebo úředník. Sestra ho bívala, dokud byl dítětem, a nyní, když Aljoša vyrostl, začala jím pohrdati, poněvadž jí nebil. Mariana, dcera kozáková, se mu vysmála, když jí řekl, že si ji vezme, a jiných děvčat se Aljoša neptal, chtějí-li, aby byl jejich ženichem. Do seče u Čaropogernu ho nikdo nechtěl s sebou, poněvadž se zdál všem příliš slabým a asi též poněkud mladým. Kdysi už utekl až k nejbližšímu klášteru, ale mniši ho nepřijali — a tak mu nezbyla než ta pusta, široká, vlnitá pusta. Jakýsi myslivec mu daroval kdysi starou pušku, která bývala Bůh ví čím nabíjena. Tu vláčel Aljoša stále sebou, ale nestřílel z ní nikdy, předně, že šetřil výstřelem, a pak ani nevěděl proč. Kteréhosi vlašného, tichého večera začátkem léta seděli všichni pospolu u hrubého stola, na kterém stála mísa krupice. Petr jedl, ostatní se naň dívali, čekajíce, co mu zbude. Náhle stařec zastavil lžíci ve vzduchu a vstrčil širokou bílou hlavu do pruhu světla, který přicházel ze dveří a padal šikmo přes stůl do temna. Všichni naslouchali. Venku nastěnách chyše nastal šum, jako by nějaký noční pták křídly zlehka o bidla narážel; ale slunce přec sotva zašlo, a noční ptáci

zalétali až do vesnice velice zřídka. A zase se zdálo, jako by nějaké jiné veliké zvíře tlapalo kolem domu a jako by ze všech stěn zároveň bylo slyšeti pátravý krok jeho. Aljoša vstal tiše s lavice a v témže okamžiku se začernaly dveře čímsi vysokým a černým; zatlačilo to celý večer, vneslo to do chyše noc a pohybovalo se ve své velikosti jen s nejistotou do předu. „Ostap!“ pravila ošklivá svým zlým hlasem. A nyní ho poznali všichni. Byl to slepý kobzar, stařec, jenž s dvanáctistrunnou bandurou dědinami chodil a zpíval o veliké slávě kozáků, o jejich junáctví a věrnosti, o jejich atamanech Kirdjagovi, Kubenku, Bulbovi a jiných bohatýrech, a všichni ho rádi slyšeli. Ostap se třikrát hluboce sklonil směrem, kde tušil svatý obraz [byla to Znamenskaja, k níž se tak nevědomky obrátil], pak se posadil ke kamnům a tichým hlasem se tázal: „U koho vlastně jsem?“ „U nás, tatulko, u Petra Akimoviče, ševce, přívětivě odpověděl Petr. Byl milovníkem zpěvu a radoval se z této neočekávané návštěvy. „Ach, u Petra Akimoviče, toho, jenž maluje obrazy“, řekl slepec, aby se též ukázal laskavým. Pak bylo ticho. V dlouhých šesti strunách bandury zazvučelo, zvuk rostl a vrátil se zkrácen a jakoby vysílen ze šesti krátkých strun nazpět, a dojem tento se opakoval v taktech rychlejších

a rychlejších, až bylo třeba oči zavřítí, z úzkosti, že uvidíme tón v šíleném trysku stoupající melodie někam se sřítiti; v tom hra ustala a postoupila místo krásnému těžkému hlasu kobzarovu, jenž brzy naplnil celý dům a i ze sousedních domků přivolával lidi, kteří se shromáždili přede dveřmi a pod okny. Ale o bojarech tentokrát nezpíval. Dosti zajištěnou zdála se mu sláva Bulbova, Ostranicova a Nalivaikova. Na vše časy upevněnou zdála se věrnost kozáků. O jejich hrdinství nebyla dnes píseň. Zdálo se, že tanec ponořen jest v hluboký spánek u všech, kteří to slyšeli; neboť nikdo ani rukou nepohnul, ani ruky nezdvihl. Jak hlava Ostapova, tak byly i ostatní hlavy svěšeny a zatíženy truchlivou písní!

„Není již žádné spravedlnosti na světě. Spravedlnost, kdo pak ji najde? Není již žádné spravedlnosti na světě; neboť všechna spravedlnost byla podrobena zákonům nespravedlnosti.“

„Dnes jest spravedlnost v bídných okovech. A bezpráví se jí vysmívá, viděli jsme, a sedí spány na zlatých sedadlech a sedí ve zlatém sále s pány.“

„Spravedlnost na prahu leží a vzdychá; u pánů jest bezpráví se zlobou hostem, a zvou je s chechtotem do svého paláce a dávají bezpráví medoviny plnou číš.“

„Ach Spravedlnosti, matičko, matičko má, na peruti, která se orličí rovná, snad přijde ještě nějaký muž, jenž spravedliv, spravedliv bude chtít být, pak pomoz mu Bůh, ten zmůže to sám a spravedlivého ulehčí dnům.“

A hlavy se zdvihaly jen s námahou, a na všech čelech bylo viděti mlčení; to poznali i ti, kdo chtěli mluvit. A po krátkém, vážném tichu znova začala hra na banduru, tentokráte už více chápaná stále rostoucím množstvím. — Třikráte zpíval Ostap svou píseň o spravedlnosti a po každé byla jiná. Byla-li první žalobou, zdála se při opakování výčitkou, a posléze, když ji kobzar po třetí s vysoko vztyčeným čelem vyražel jak řadu krátkých povelů, propukal divoký hněv z třesavých slov, zmocnil se všech a strhl je v široké a při tom úzkostné nadšení.

„Kde se shromažďuje mužstvo?“ tázal se mladý mužík, když pěvec vstal. Stařec, který o všech pohybech kozáctva věděl, jmenoval blízké místo. Mužící se rychle rozprchli, bylo slyšeti krátká volání, zachřestila zbraň a přede dveřmi plakaly ženy. Za hodinu táhl ozbrojený zástup mužíků z vesnic k Černigovu. Petr nabídl kobzarovi sklenici ovocňáku, v naději, že se od něho více doví. Starý seděl a pil, ale odpovídal jen krátce na řadu otázek ševcových. Pak poděkoval a šel. Aljoša vedl slepce přes práh. Když byli venku v noci a sami, prosil Aljoša: „A smějí všichni do války?“ „Všichni“, řekl stařec a zmizel, vykročiv rychleji, než kdyby v noci viděl.

Když všichni usnuli, vstal Aljoša spece, kde v šatech ležel, vzal si ručnici a vyšel

ven. Venku cítil, jak ho náhle někdo obejmul a něžně na vlasy políbil. Hned po té poznal při světle měsíčním Akulinu, která kvapně cupkajíc běžela domů. „Matko?!“ žasl a bylo mu velmi podivně. Chvíli váhal. Kdesi se otevřely dvěře a na blízku vyl pes. Aljoša hodil pušku přes rameno a vykročil, poněvadž ještě před svítáním zamýšlel mužíky dohoniti. V domě pak dělali všichni, jako by ani nepozorovali, že Aljoše tam není. Jen když si opět zasedli ke stolu a Petr uviděl prázdné místo, vstal zase, šel do rohu a zapálil před Znamenskajou svíci. Teninkou svíčku... Ošklivá škubala rameny.

Zatím již slepý stařec Ostap šel nejblížší vesnicí a začínal svým smutným a jemně žalostným hlasem píseň o spravedlnosti.“

Chromý ještě chvíli čekal. Pak na mne pohleděl spodivem: „Nuže, proč neukončujete? Jest to přece jako v povídce o zradě. Ten stařec byl Bůh.“

„Ach, a já toho nevěděl“, pravil jsem uleknut.

SCÉNA Z BENÁTSKÉHO
GHETTA



PAN BAUM, majitel domu, okresní, čestný předseda dobrovolného hasičstva, a ještě všelicos jiného, ale, abychom to řekli stručně: „Pan Baum asi zaslechl některou mou rozmluvu s Evaldem. Není též divu; jemu náleží dům, v němž na rovné zemi bydlí můj přítel. Pan Baum a já se známe dávno od vidění. Posledně však pan okresní se zastavil, popozdvihl klobouk, že by malý ptáček byl mohl vyletět, kdyby byl pod ním chycen. Usmívá se dvorně a zahajuje naše přátelství: „Vy cestujete často?“ „Ó ano —“, odpověděl jsem poněkud roztržit, „toť velmi možno.“ On důvěrně dále: „Myslím, že my dva jsme tu jediní, kteří byli v Itálii.“ „Tak —“, namáhal jsem se, abych byl poněkud pozornějším —, „ano, pak jest ovšem nezbytně třeba, abychom spolu mluvili.“

Pan Baum se smál. „Ach ano, Italie, — to jest přece ještě něco. Vypravuji vždycky svým dětem — tak řekněme jen Benátky!“ Zastavil jsem se: „Vy si vzpomínáte ještě na Benátky?“ „Ale, prosím vás“, hekal, jsa k tomu poněkud tlustý, aby bez námahy se rozhorlil — „jak by ne, — kdo to někdy spatřil, — řekněme Piazzettu — není-liž pravda?“ „Ano“, odpověděl jsem, „vzpomínám si zvláště rád na jízdu kanálem, na to tiché, bezezvučné houpání po březích minulosti.“ „Palazzo Franchetti“,

vzpomněl si. „Cà Doro“, — připojil jsem zas já. „Rybí trh —.“ „Palazzo Vendramin —.“ „Kde Richard Wagner —“, připojil rychle jako vzdělaný Němec. Já přikývnul: „A de Ponte znáte?“ Smál se orientačně: „Nu ovšem, a na Museum, Akademii nezapomeňme, kde Tizian...“

Tak se p. Baum podrobil jakémusi proň namahavému výslechu. I umínil jsem si, že ho odškodním povídkou. Začal jsem beze všeho.

Podjedeme-li pod Ponte di Rialto mimo Fondaco dé Turchi a Rybí trh a gondolierovi řekneme: „v pravo“, pohlédne na nás poněkud překvapen a otáže se jistě: „Dove?“ My však setrváme na tom, aby jel v pravo a vystoupíme v malém, špinavém kanále, smluvíme se s ním, vynadáme mu a projdeme těsnými uličkami a černě učazenými branami na prázdné, volné náměstí. Všechno to prostě z toho důvodu, že se tam odehrává moje povídka.“ Pan Baum se dotkl zlehka mého ramene: „Odpusťte, jaká povídka?“ jeho očička těkala jaksi úzkostlivě sem a tam.

Upokojil jsem ho: „Jen tak nějaká, ctěný pane, nezasluhuje ani jména. Ani vám nepovím, kdy se udála. Možná, že za dožete Alvise Mocenigo IV., ale snad také něco dříve nebo později. Obrazy Carpazziovy, viděl-li jste, jsou malovány jak na purpurovém sametu, razí z nich všude cosi te-

plého, jakoby lesního, a kolem tlumených světél tísní se poslušné stíny. Giorgione kreslil na temném, stárnoucím již zlatě, Tizian na černém atlasu, ale v době, o níž mluvím, byly v oblibě obrazy světlé, na podkladě z bílého hedvábí, a jméno, které bylo opěváno, jež krásné rty vrhaly do slunné záře a uši luzně lapaly, kdykoliv třesouc se padalo, jméno to jest Gian Battista Tiepolo.

Ale o tom všem v povídkce mé se nemluví. Ta vypráví jen o Benátkách skutečných, o městě paláců, o dobrodružstvích, o maskách a bledých nocích lagun, které jsou naladěny, jak žádné jiné noci jinde, k tajemným romancím. — V té části Benátek, o které vypravuji, bývá jen chudý, denní hluk, nad kterým dny tak jednotvárně táhnou, jako by byly jen jediným, a zpěvy, které tam slyšeti, jsou jenom rostoucími žalobami, jež nestoupají, ale jako plazivý dým se vlekou ulicemi. Jakmile se setmí, potlouká se tam množství plaché chásky, a děti bez počtu jest domovem na náměstích a v úzkých, chladných dveřích domů, hrají si se střepinami a odpadky z pestře litého skla, s týmž, z něhož mistři v San Marku tvořili vážné mosaiky. Šlechtic zřídka přijde do ghetta. Nanejvýš v čase, kdy židovské dívky přicházejí ke studni, možno někdy spatřiti černou, v plášť zahalenou postavu s ma-

skou. Někteří lidé vědí ze zkušenosti, že tato postava nosí v záhybech pláště ukrytou dýku. Zdálo se kdysi někomu, že viděl při svitu měsíčním tvář onoho mladíka, a od té doby se tvrdí, že tento černý, štíhlý host jest Markantonio Priuli, syn proveditora Nikola Priuli a krásné Kateřiny Minelli. Ví se, že čeká v domě Izáka Rosso, pak, když vše umlkne, jde napříč náměstím a vejde ke starému Melchisedechovi, bohatému zlatníku, jenž má mnoho synů, sedm dcer a od synů a dcer mnoho vnuků. Nejmladší vnučka Esther naň čeká, přimknuta k starému dědečku, v nizoučké, tmavé světničce, ve které jest mnoho třpytivě žhoucího, a hedvábí a samet jest zavěšen po nádobách jak na zmírnění jejich plných zlatých plamenů. Zde sedí Markantonio na podušce, stříbrem protkávané, starému židovi u nohou a vypravuje o Benátkách jako o pohádce, jaká ještě nikde takovou nebyla. Vypravuje o divadelních hrách, o bitvách venetského vojska, o cizích hostech, o obrazech a sochách, o „sense“ v den Nanebevstoupení, o karnevalu a o kráse své matky Kateřiny Minelli. Všechno to jest pro něj téhož významu, rozličné výrazy pro moc, lásku a život. Oběma posluchačům jest všechno cizí; neboť židé jsou přísně vyloučeni ze všech styků, že ani bohatý Melchisedech nevstoupí nikdy do obvodu

veliké rady, ač by se toho, jsa zlatníkem a požívaje obecné úcty, mohl odvážit. Za svého dlouhého života vymohl stařec svým souvěrcům, jimž byl jako otcem, lečjakou milost u rady, ale byl zase vždy znovu sražen a odstrčen. Kdykoliv padlo na stát neštěstí, mstívalo se to na židech; Benátčané byli až příliš duchem spřízněni, aby židům ponechali jako jiní národové obchod, sužovali je dávkami, loupili jejich statky, a obvodghetta úžili stále víc a víc, až rodinám, které v nouzi největší plodně se množily, nezbylo než nastavovati domy do výše, jeden na střechu druhého. — A jejich město, jež neleželo u moře, rostlo pomalu k nebi, jakoby jiné moře, a kolem náměstí se studnou vystupovaly na všech stranách strmé budovy jako stěny nějaké obrovské věže.

Bohatý Melchisedech v podivínství vysokého stáří učinil svým spoluobčanům, synům a vnukům prazvláštní návrh. Chtěl bydleti vždy v nejvyšším z těchto titěrných domů, které se v nesčetných poschodích posouvaly dům na dům. Rádi vyhovovali jeho zvláštnímu přání, neboť nedůvěřovali už beztoho nosnosti spodních zdí a nahoru sázivali tak lehké kameny, že se zdálo, jako by vítr stěn ani nepozoroval. Tak se stěhoval stařec dvakrát až třikrát do roka, a Esther, která ho nechtěla opustiti, vždy s ním. Posléze byli

už tak vysoko, že když vyšli z úzkého pokojíka na plochou střechu, ve výši jejich čel už začínala země jiná, o jejíž zvycích stařec mluvil v temných slovech, polo žalmuje. Bylo k nim nyní nahoru velice daleko; řadou cizích životů, po příkrých kluzkých schodech, mimo láteřící ženy, útoky hladových dětí vedla cesta, a mnoho překážek bránilo všemu spojení. Ani Markantonio již nepřicházel na návštěvu, a Esther ho ani nepohřešovala. V hodinách, kdy bývala s ním samotna, tak mnoho a tak dlouze se na něho nadívala, že se jí zdálo, jako by se tehdy hluboko sřítíl do temných jejích očí a zemřel, a nyní započínal v ní život nový, věčný, v který on jsa křesťanem přece věřil. S tímto novým pocitem v mladém těle stávala celé dni na střeše a hledala moře. Přes to však, že domy byly tak vysoké, bylo rozeznati pouze vrcholek Palazzo Foscari, nějakou věž, kupoli kteréhosi kostela, a dál ještě bář, jak omraženou světlem, pak ohradu ze stožárů, rahan a bidel před okrajem vlhkého třaslavého nebe.

Koncem tohoto léta starý, ač stoupání mu bylo již obtížno, přes všechny výmluvy přece přesídlil; vystavěli totiž novou chyši vysoko nad všemi ostatními. Když po tak dlouhé době šel zase náměstím opřen o Esther, tísnilo se jich množství kolem něho, skláněli se k jeho tápa-

jícím rukám a prosili ho o radu ve mnoha věcech; bylť pro ně jako umrlec, jenž vystupuje ze svého hrobu, poněvadž jakýsi čas se naplnil. A zdálo se to také tak. Muži mu vypravovali, že v Benátkách jest povstání, v brzku že hranice ghetta padnou a všichni se budou těšiti téže svobodě. Starý neodpovídal a přikyvoval jen, jako by to všechno dávno mu bylo známo, ba daleko ještě víc. Vstoupil do domu Izáka Rosso, na jehož vrcholku bylo nové jeho obydlí, a stoupal půl dne nahoru. Nahore porodila Esther plavé útlé dítě. Když se zotavila, vynesla je ven na loktech na střechu a vložila poprvé celé zlaté nebe do otevřených jeho očí. Bylo podzimní ráno nevylicitelně jasné. Věci se temnily téměř bez lesku, jen jednotlivá letící světla se spouštěla na ně, jak na veliké byliny, odpočinula chvíli a vznášela se pak dál přes zlaté linie obrysu do nebes. A tam, kde zmizela, bylo viděti s nejvyššího místa, čeho ještě nikdo nikdy z ghetta nespatriť, — tiché, stříbrné světlo: moře. A teprve teď, když oči Esthery té velebnosti přivykly, zpozorovala na okraji střechy, docela v předu Melchisedecha. Vstal s rozpjatýma pažema a namáhal se mdlýma očima, aby pohlédl na den, jenž se pomalu rozvíjel. Paže mu zůstaly vysoko, na čele zářila myšlenka; bylo to jako by obětoval. Potom padl vždy znovu do předu

a přitlačil starou hlavu na špatné hranaté kameny. Lid pak stál dole na náměstí a díval se nahoru. Jednotlivé posuňky a slova vystupovaly sice z množství, ale nedostaly se až k starci, o samotě se mohl říci. A lid viděl toho nejstaršího a nejmladšího jako v oblacích. Starý pak neustával hrdě vstávat a znovu v pokoře se hroutit po všechem čas. A množství dole rostlo a nespouštělo svého očí: Viděl moře, či Boha, Věčného ve slávě jeho?"

Pan Baum se snažil velmi rychle něco poznamenati. Nepodařilo se mu to hned. „Moře asi, —“ pravil pak suše, „toť přec také dojem, —“ tím dobře ukázal, jak velice jest osvícen a jak to pochopil.

Rozloučil jsem se spěšně, ale nezdržel jsem se, abych za ním nezvolal: „Neopomenejte této události vypravovati svým dětem.“ Rozmýšlel: „Dětem? Víte, ten mladý šlechtic, ten Antonio nebo jak se jmenuje, naprosto není pěkný charakter, a pak dítě, to dítě! To přece nemožno — dětem —“ „Ach“, uklidňoval jsem ho, „zapomněl jste, vážený pane, že děti jsou od Boha! Jak by mohly býti dětmi na rozpacích o tom, odkud Esthere se ho dostalo, když bydlí tak blízko nebe!“

Také této povídky se děti dověděly, a táželi se jich kdo, co asi myslí, že viděl starý žid Melchisedech ve vytržení, říkají, aniž se rozmýšlejí: „Oh moře také.“

O KOMSI, JENŽ KAME-
NŮM NASLOUCHÁ



JSEM ZASE u svého chromého přítele. Usmívá se svým zvláštním způsobem: „A o Itálii jste mi ještě nevypravoval.“ „To znamená, abych to co nejdřív, jak jen možno, nahradil?“

Evald kývá a zavírá už oči, aby naslouchal. Začínám tedy: „Co my cítíme jarem, to Bůh vidí jako prchavý, kratičký úsměv přeběhnouti zemí. Zdá se, jako by se na něco rozpomínalo, v létě o tom všem vypráví, až zmoudří ve velikém podzimním mlčení, s nímž samotářsky důvěrně se spřátelí. Všechna jara, která jsme my dva prožili, spojena v jedno nedostačují, aby naplnila Bohu jedinou vteřinu. Jaro, které chceme aby spatřil Bůh, nemůže zůstat na stromech a na lukách, ale třeba, aby zmohutnělo nějak v lidech, neboť pak není jakoby v čase, ale více ve věčnosti a přítomnosti Boží.“

Když se to kdysi stalo, utkvěly oči Boží v temných svých kyvech nad Itálií. Země dole byla jasná, čas se třpytil jako zlato, ale napříč přes ni jako temná cesta ležel stín širokého muže, těžký a černý, a daleko před ním stín jeho tvůrčích rukou, nepokojně sebou škubajících, brzy nad Pisou, brzy nad Neapolí, brzy rozplývajících se na nepravidelných pohybech moře. Bůh nemohl svých očí odvrátiti od těchto rukou, které se mu zdály s počátku sepjatýma jako při modlitbě, — ale mo-

dlitba, která z nich vytryskla, tlačila je daleko od sebe. V nebesích bylo ticho. Svatí všichni sledovali oči Boží a pozorovali jak On ten stín, jenž Itálii zpola zahalil; chvalozpěvy uvázly andělům na tvářích a hvězdy se chvěly bojíce se, že se provinily něčím, i čekaly pokorně na rozhněvané Boží slovo. Nic takového však se nestalo. Nebesa se v celé šířce otevřela nad Itálií, že Rafael v Římě na kolenou klečel a blahé paměti Fra Angelico da Fiesole stál v oblaku a radoval se z něho. Mnoho modliteb bylo v tuto hodinu na cestě se země. Bůh však poznal jenom jedinou: síla Michelangelova stoupala k němu jak vůně z vinohradů. Dovolil, aby se myšlenky její vyplnily. Nahnul se níže nad tvořícího muže, díval se mu přes ramena na ruce, naslouchající na kamenech, a ulekl se: což v kamenech jsou také duše? Proč pak naslouchal tento muž u kamenů? — A nyní ruce se mu probudily a hloubily v kameni jako hrob, v němž slabý, umírající hlas se třepotá: „Michelangelo“, volá Bůh v úzkosti, „kdo jest v tom kameni?“ Michelangelo napjal sluch; ruce se mu třásly. Pak odpověděl stlumeně: „Ty, Pane Bože, kdo pak jiný? Ale já k tobě nemohu.“ I pocítil Bůh, že jest také v kamenu, a bylo mu úzko a těsno. Celé nebe bylo jediným kamenem, on byl zavřen uprostřed v něm a čekal na ruce Michelangelovy, které ho

vysvobodí, slyšel, jak přicházejí, ale byly ještě daleko.

Mistr byl už zase u svého díla. Myslil si stále: jsi jenom malým balvanem, a jiný by v tobě člověka sotva našel. Já však zde cítím rameno: rameno Josefa z Arimathie, zde Maria se sklání, cítím její chvějící se ruce, jež drží Ježíše, našeho Pána, který právě na kříži skonal. Jest-li v tomto kouzku mramoru místa pro tři, proč bych nemohl někdy též vytesati ze skály spící pokolení? A širokými údery uvolnil tři postavy Piety, ale neodhalil úplně kamenných závojů na jejich tvářích, jako by se bál, by jejich hluboký žal neulehl ochromen na jeho ruce. I utekl ke kameni jinému. Ale nikdy se neodvážil dáti čelu plného jeho jasu, rameni nejčistšího zakulacení, a kdykoliv tvořil ženu, nevložil nikdy posledního úsměvu na její rty, aby tím krásy její úplně neprozradil.

V této době rozvrhoval náhrobek pro Julia della Rovere. Chtěl zbudovati horu nad tímto železným papežem, a na ni pokolení, jež tuto horu obývalo. Pln temných plánů vyšel ven ke svým mramorovým lomům. Nad chudou vesnicí vystupovala příkrá stráň. V rámci oliv a zavadlého kamení zdály se mu čerstvě nalámané plochy jak veliký, bledý obličej pod stárnoucími vlasy. Dlouho stál Michelangelo před jeho zahaleným čelem. Náhle zpoz-

roval pod ním dvě obrovské oči, kamenné, které se na něho dívaly. A Michelangelo cítil, jak jeho postava roste pod vlivem tohoto pohledu. Nyní čněl i on nad krajinou, a bylo mu, jako by od věků bratrsky stál naproti tomuto vrchu. Údolí pod ním zmizelo jako pod stoupajícím, chatky se tlačily k sobě jak stádo, a bližším a příbuznějším zdál se mu skalní obličej pod svými bílými kamennými závoji. Působí dojem, jako by čekal, bez hnutí a přece jen se pohnout. Michelangelo přemýšlel: „Nesluší, abych tě rozbil, jsi přece jenom jediný“, a pak pozdvihl hlas: „Vytesám tě, jsi mým dílem.“ A obrátil se nazpět k Florencii. Viděl hvězdu a věž dómu. A kolem jeho nohou byl večer.

Náhle při Porta Romana ustával. Obě řady domů napínaly se k němu jako rozpjatá ramena a již se ho chopily a táhly ho dovnitř města. A čím dál užší a temnější byly ulice, a když vstoupil do svého domu, cítil se v temných rukou, jimž ujíti nebylo možno. Utekl do sálu a odtamtud do nižší komůrky, sotva zdělí dvou kroků, kde obvykle psával. Její stěny naň ulehly, i bylo mu, jako by s jeho bezměrností bojovaly a tlačily ho zpět do staré, těsné postavy. A on to trpěl. Vtlačil se mezi kolena a dal se jimi hnísti. Pocítil nepoznanou dosud pokoru a s ní též přání, jen býti nějak malým. V té ozval se hlas: „Michelangelo,

kdo jest v tobě?' A muž v úzké komůrce položil čelo těžce do rukou a pravil tiše: 'Ty, Bože můj, kdo pak by jiný?'

A v tom se uvolnilo kolem Boha, i zdvihl obličej nad Italií skloněný volně vzhůru a pohlédl kolem sebe. V pláštích a mitrách stáli tu svatí, a andělé chodili se zpěvy jako se džbány, plnými zlativých zřídels pod žízníci hvězdami, a nebi nebylo konce."

Můj chromý přítel pozdvihl oči a nechal si je unášeti večerními mraky: „Jest Bůh tam?“ tázal se. Já mlčel. Pak jsem se sklonil k němu: „Evalde, jsme my zde?“ A tiskli jsme si srdečně ruce.

JAK SE STALO, ŽE NÁ-
PRSTEK BYL PÁNEM-
BOHEM



KDYŽ JSEM od okna odešel, večerní oblakové ještě tu byli. Zdálo se, jako by čekali. Vypravovali jim také povídku? Navrhl jsem jim to. Ale neslyšeli mne. Aby mi porozuměli a vzdálenost mezi námi se zkrátila, volal jsem: „Jsem také večerním oblakem.“ Zastavili se, patrně se na mne dívali. Pak vztáhli ke mně svá jemná, průsvitná, zarůžovělá křídla. Tak se večerní oblakové pozdravují. Poznali mne.

„Jsme nad zemí“, — vysvětlovali — „přesněji nad Evropou, a ty?“ Váhal jsem. „Jest tu země —“ „Jaká jest?“ dotazovali se. „Inu“, odpověděl jsem — „přítmí a věci —“ „To jest také Evropa“, smál se mladý oblak. „Možná“, pravil jsem, „ale slýchal jsem vždycky: věci v Evropě jsou mrtvé.“ „Ba ovšem“ poznamenal jiný pohrdavě. „Jaký pak by to byl nesmysl: věci živé?“ „Ale moje“, trval jsem na svém, „žijí. Toť ten rozdíl. Mohou se všeličím státi, a věci, která přichází na svět jako tužka nebo kamna, netřeba proto už zoufat, žeby nepokročila. Tužka se může státi holí, a daří-li se jí dobře, stožárem, kamna alespoň městskou branou.“

„Zdáš se mi velice vtipným večerním oblakem“, pravil mladý mráček, který už dříve se vyjádřil tak málo zdrženlivě. Kterýsi ustaraný mrak se bál, by mne tím neurazil. „Jsou všelijaké země“, pravil chlá-

cholivě, „já jsem byl kdysi nad malým německým knížectvím a podnes nemyslím, že náleželo k Evropě.“ Děkoval jsem mu a pravím: „Těžko se shodneme, jak vidím. Dovolte, budu vám prostě vypravovati, co jsem pod sebou v poslední době spatřil, to bude nejlepší.“ „Prosím“, svoloval moudrý mrak za všechny. Začal jsem: „Lidé jsou ve světnici. Jsem hezky vysoko, víte, a tak se stává, že se mi zdají jako děti; proto řeknu též prostě: Děti. Tedy: Děti jsou ve světnici. Dvě, pět, šest, sedm dětí. Trvalo by dlouho, ptát se jich na jména. Ostatně zdá se, že děti o něčem horlivě rokují; při takové jim to neb ono jméno uklouzne. Stojí už hezky dlouhou chvíli tak pospolu, když nejstarší [slyším, že mu říkají Jeník] poznamenává, jako by končil: „Ne, tak to naprosto nezůstane. Slyšel jsem, že dříve rodiče dětem vždy večer nebo aspoň v pěkné večery — vypravovali povídky, až usnuly. Děje se tak dnes?“ Krátká přestávka, pak si odpovídá Jeník sám: „Není tomu tak už nikde. Já pro sebe, poněvadž jsem už jaksi veliký, rád jim daruji těch několik ubohých draků, kteří je tolik týrají, ale vždycky se sluší, aby nám řekli, že jsou vodníci, trpaslíci, principi a obludy.“ „Moje tetinka“, poznamenala kterási malá, „ta mi vypravuje někdy —“ „Eh co“, odsekne Jeník zkrátka, s tetami nic, ty lhou.“ Celou spo-

lečnost tento smělý, ale nevývratný výrok velmi zarazil. Jeník dále praví: „Jde zvláště o rodiče, kteří jsou do jisté míry povinni, aby nás tímto způsobem vychovávali: u ostatních jest to spíše dobrá vůle. Žádati toho od nich nemožno. Ale jen si všimněte: co činí naši rodičové? Chodí se zlostnou, zamračenou tváří, nic jim není po chuti, křičí a nadávají, ale při tom jsou tolik lhostejni, že kdyby svět se ztroskotal, sotva by si toho všimli. Mají prý cosi, čemu říkají „Ideály“. Jsou to asi také nějaké malé děti, kterých nemožno nechat samotných, a jest s nimi mnoho námahy; ale pak jim nás nebylo potřebí. Tedy já myslím tak, děti: jest zajisté smutné, že nás tak rodiče zanedbávají. My bychom to však přes to trpěli, kdyby tím nebyl podáván důkaz, jak velicí hloupnou a klesají, možno-li tak říci. Nám nelze úpadku jejich zadržeti, poněvadž po celý den nemůžeme na ně působiti, a když přijdeme pozdě ze školy domů, nebude přece nikdo na nás žádati, abychom sedli a pokoušeli se budit v nich zájem pro něco rozumného. A jest to člověku opravdu velmi bolestno, když se tak při lampě sedí a sedí, a matka nepochopí ani pythagorové věty. A věru jest tomu tak. Velicí, ti budou stále hloupější... Žádná škoda: ztratíme my tím něco? Snad vzdělání? Jeden před druhým smekají klobouk, a ukáže-li se při tom ly-

sina, smějí se. Vůbec: smějí se pořád. Kdybychom nebyli my zde onde trochu chytřejší a nezaplakali, nebylo by ani v těchto věcech žádné protiváhy. A jak si při tom troufají: tvrdí, že prý i císař jest dospělý. Četl jsem, že král španělský jest dítě, a tak jsou všichni králi a císaři — jen si nedejte ničeho namluviti. Ale kromě všech těchto zbytečností mají velicí přece něco, co nám naprosto není lhostejno: Pánaboha. U žádného z nich jsem ho sice ještě neviděl, — ale právě to jest podezřelé. Myslívám si, že ho asi při své rozptýlenosti, lopocení a chvatu někde ztratili. On však jest přece naprosto nezbytný. Bez něho by mnoho věcí neobstálo, slunce by nevycházelo, nebylo by dětí, ale i chléb by přestal. I když ho dostáváme od pekaře, Pánbůh sedí a točí velikými mlýny. Snadno bych uvedl množství důvodů, proč Pánaboha postrádati nelze. Tolik jest jisto, že velicí se o něho nestarají, i jest tedy třeba, abychom to činily my, děti. Poslyšte, co jsem si vymyslel. Jest nás dětí právě sedm. Každé bude nositi Pánaboha jeden den, pak bude celý týden u nás a budeme vždy věděti, kde právě jest.

Nastaly veliké rozpaky. Jak to udělati? Bylo by možno vzíti Pánaboha do ruky nebo strčiti ho do kapsy? K tomu vypravoval kterýsi malý: „Byl jsem ve světnici sám. Lampička hořela blízko mne, já seděl

v lůžku a říkal večerní modlitbu — velmi hlasitě. Něco se hnulo v mých sepiatých rukou. Bylo to měkké a teplé jako malý ptáček. Rukou jsem rozepnouti nemohl, poněvadž jsem se ještě nedomodlil. Byl jsem však náramně zvědavý i modlil jsem se děsně rychle. Při Amen udělám tak [malý rozpráhl ruce a rozhrnul prsty], ale nebylo tam nic.

Teď bylo zle. Ani Jeník nevěděl rady. Všichni naň pohlíželi. Až náhle řekl: „Ale to jest hloupost. Každá věc může býti Pánembohem. Jest jí to třeba jen říci.“ Obrátil se k ryšavému chlapci, který mu stál nejbliž. „Zvíře to býti nemůže. To uteče. Ale nějaká věc, hleď, ta stojí, přijdeš do světnice ve dne nebo v noci, jest pořád zde, taková by byla Pánembohem.“ Po-
malu nabývali i druzí o tom přesvědčení. „Ale my potřebujeme nějaké věci malé, kterou bychom stále nosili s sebou, sice to není na nic. Vyprázdňte všichni kapsy.“ Nyní se ukázaly nejroztodivnější věci: Ústřižky papíru, kudly, gumy, péra, provázky, kaménky, šroubky, píšťalky, dřívka a mnoho jiného, čeho naprosto z dálky nemožno rozeznati a proč ani jména není. A všechny tyto věci ležely na mělkých dětských dlaních jak zaleknuty náhlou možností, že se stanou Pánembohem, a která z nich jen poněkud se uměla lesknouti, leskla se, aby se Jeníkovi zalíbila. Volba

kolísala dlouho. Posléze našli u malé Rézi náprstek, který vzala kdysi mamince. Svítil se jako stříbrný, a že byl krásný, stal se Pánembohem. Nastrčil si ho Jeník, neboť jím se začínala řada, a všechny děti chodily celý den za ním a pyšnily se jím. Jen stěží se shodly, kdo ho bude nosit zítra, a Jeník určil obezřele postup hned pro celý týden, aby nevznikl spor.

Opatření to se ukázalo celkem velmi důmyslným. Kdo Pánaboha právě nosil, toho bylo na první pohled poznati. Takový chodil poněkud příměji a slavnostněji, a tvářil se jako v neděli. První tři dni děti ani o ničem jiném nemluvily. Každou chvíli chtělo některé viděti Pánaboha, a i když se náprstek pod vlivem vysoké hodnosti pranic nezměnil, to náprstkové se zdálo nyní na něm jen jako skromný šat skutečné jeho podoby. Všechno šlo v pořádku. Ve středu ho nosil Pavel, ve čtvrtek Anička. Přišla sobota. Děti si hrály na honěnou a rejdlily bez dechu, když náhle Jeník zvolal: „Kdo má Pánaboha?“ Vše stálo. Jedno pohlíželo na druhé, žádné si nevzpomínalo, že by ho poslední dva dny bylo vidělo. Jeník vypočítal, kdo jest na radě; ukázalo se, že Mařenka. A nyní bezohledně žádali na Mařence Pánaboha. Co počítí? Malá se hrabala v kapsách. Nyní si vzpomněla, že jí ho ráno dali; teď však byl tentam, asi že ho zde při hře ztratila.

A když všechny děti šly domů, zůstala malá na louce a hledala. Tráva byla dosti vysoká. Dvakrát šli tudy lidé a tázali se, ztratila-li něco. Pokaždé dítě odvětilo: „Náprstek“ – a hledalo. Lidé hledali chvíli s ní, ale brzy je ohýbání unavilo, a někdo odcházeje radil: „Jdi raději domů, ať ti koupí nový.“ Mařenka však přece hledala dále. Louka v šeru stále se temnila a tráva už vlhla. Přišel zas nějaký muž. Sklonil se nad dítě: „Co hledáš?“ Nyní odpověděla Mařenka už téměř plačky, avšak statečně a vzdorně: „Pánaboha.“ Cizinec se usmál, vzal ji prostě za ruku, a ona se mu dala vésti, jako by teď už všechno bylo v pořádku. Cestou cizí muž pravil: „A podívej se, jaký jsem já dnes pěkný náprstek našel.“ —

Večerní oblakové dávno už byli netrpěliví. Nyní se obrátil moudrý mrak, jehož zatím hezky přibýlo, ke mně: „Odpusťte, nemohl bych jméno té země – nad kterou jste –“ Ale ostatní oblakové běželi se smíchem do nebe a starého táhli s sebou.

POHÁDKA O SMRTI
S CIZÍM DODATKEM



POHlíŽEL JSEM stále ještě nahoru na pomalu hasnoucí večerní nebe, a v té někdo řekl: „Zdá se, že vás velmi zajímá ten kraj tam nahoře?“

Můj pohled padl rychle jak sestřelen dolů a vidím: Přišel jsem až k nízké zídce našeho hřbitůvka a přede mnou za ní stál muž s rýčem a vážně se usmíval. „Já se zajímám zase o tuhle zemi“, doplnil a ukázal na černou, vlhkou prst, vyhlédající na mnoha místech z množství svadlého listí, které se šelestivě pohybovalo, zatím co já ani nepozoroval, že začal foukati vítr. Náhle jat prudkou ošklivostí pravím: „Proč to děláte?“ Hrobník se stále ještě smál: „Živí to člověka — a pak, nedělá většina lidí totéž? Zakopávají Boha tam, jako já lidi sem.“ Ukázal na nebe a vysvětloval mi: „Ó, to jest také takový veliký hrob, v létě jest na něm mnoho divokých pomněnek —“ Přerušil jsem ho: „Byla doba, že lidé zakopali Boha v nebi, to jest pravda —.“ „Či bylo tomu jinak?“ tázal se podivně smutně. Pravím dále: „Kdysi hodil naň každý člověk hrst nebe, já vím. Ale tehdy už vlastně ani tam nebyl, nebo přece —“ Váhal jsem.

„Víte“, začal jsem znova, „za starých časů se lidé modlili tak.“ Rozpřáhl jsem ruce a cítil bezděčně, jak se mi hrud při tom šíří. „Tehdy se vrhal Bůh do všech těch propastí, plných pokory a temnoty,

a jen nerad se vracel zpět do nebe, které nepozorovaně přitahoval blíž a blíže k zemi. Ale nastala nová víra. A poněvadž nemohla člověku vysvětliti, v čem její nový Bůh od starého se liší [jakmile ho začala totiž oslavovati, poznali ihned lidé téhož starého Boha i v ní], změnil hlasatel nového přikázání i způsob modlitby. Učil spínati ruce a stanovil: „Hleďte, náš Bůh chce, aby takto se k němu modlilo, jest tedy jiný, než jste dosud soudili myslíce, že jej přijímáte do svého náručí.“ Lidé to uznali a obyčej rozpínání paží stal se potupným, a strašidelným a později připjali jej na kříž, aby jej všem ukázali jako symbol bídy a smrti.

Ale když se Bůh zase podíval na zem, ulekl se. Kromě četných sepjatých rukou bylo zbudováno množství gotických kostelů, a tak se vzpínaly k němu ruce i střechy stejně strmě a ostře jako zbraně nepřátel. Ale Bůh jest jinak statečný. Vrátil se do svých nebes, a když pozoroval, že věže a nové modlitby rostou za ním, vyšel na druhé straně ze svých nebes a tak pronásledování unikl. Byl však sám překvapen, neboť na druhé straně jeho zářícího domova začínala tma, která ho mlčky přijala, a on šel s podivným pocitem hloub a hloub do této temnoty, připomínající mu lidská srdce. Vznikla v něm nejprve myšlenka, že v hlavách lidských jest jasno,

ale jejich srdce jsou plna podobného temna, i zatoužil, aby mohl v srdcích lidských bydlet a nebylo mu potřebí choditi jasnou, studenou ostražitostí jejich myšlenek. Pak šel Bůh dál. Temnoty kolem něho přibývá víc a víc, a noc, kterou se prodírá, má do sebe cosi z vonného tepla úrodných hrud. A nedlouho po té rozpínají se proti němu kořeny starého, krásného obyčeje široké modlitby. Není nic moudřejšího než kruh. Bůh, který nám nebesy unikl, ze země zase k nám přijde. A, kdo ví, možná, že vy budete kopati někdy bránu...“ Muž s rýčem pravil: „Ale to jest pohádka.“ „V našich slovech“, odvětil jsem tiše, „jest všechno pohádkou, poněvadž se to v nich nikdy nemůže udáti.“ Muž hleděl chvíli před sebe. Pak si oblekl v prudkých pohybech kabát a tázal se: „Nepůjdeme spolu?“ Přisvědčil jsem: „Jdu domů. Bude to ovšem táž cesta. Ale vy nebydlíte zde?“ Vyšel malými, mřížovanými vrátky, vložil je opět tiše do jejich skřipajících veřejí a odpověděl: „Nebydlím.“

Několik kroků dále stal se důvěrnějším. „Povídal jste před chvílí úplnou pravdu. Jest podivno, že není nikoho, kdo by chtěl dělati tohle venku. Nikdy jsem na to dříve nemyslel. Ale teď, když jsem starší, přicházejí mi někdy myšlenky, zvláštní myšlenky, jak tomu jest s nebem, a ještě jiné. Smrt. Co o ní víme? Zdánlivě všechno

a možná nic. Často stávají děti [nevím, čím jsou] kolem mne, když pracuji. A právě si na něco takového vzpomenu. Pak hrabu jako zvíře, abych všechnu svou sílu z hlavy vytáhl a v pažích vypotřeboval. Hrob jest pak daleko hlubší, než toho předpis žádá, a kopec hlíny roste vedle něho. Děti však utíkají, vidouce moje divoké pohyby. Myslí, že jsem nějak rozzloben.“ Uvažoval. „A jest to též jakýsi hněv. Člověk otupí, myslí, že to přemohl a náhle... Nic platno, smrt jest cosi nepochopitelného, hrozného.“

Šli jsme dlouhou silnicí pod ovocnými, úplně bezlistými stromy, a les vystupoval po levici jako noc, která nás hrozila též každým okamžením zachvátiti.

„Vyprávěl bych vám krátkou povídku“, pokusil jsem se, „stačí právě tak až na místo.“ Muž přikývl a zapálil si krátkou starou dýmku. Vypravoval jsem:

„Byli dva lidé, muž a žena, a milovali se. Milovati znamená odnikud ničeho nepřijímati, na vše zapomínati a od jednoho člověka chtíti dostati všechno, co bylo již naše, a všechno ostatní. Tak si to vzájemně tito dva lidé přáli. Ale v čase, ve dni, při množství toho, co všechno přichází a odchází, často dřív, než s tím přijdeme v opravdový vztah, nemožno takové lásky naprosto uskutečniti, události

přicházejí se všech stran a náhoda jim
otevřít každé dvéře.

Proto se rozhodli tito dva lidé, že vy-
jdou z času do samoty, daleko od bití ho-
din a od povyku města. A vystavěli si
tam v zahradě dům. V domě tom byly
dvě brány. Jedna na pravé straně, druhá
na levé. A brána pravá byla branou mu-
žovou, a všecko jeho vcházelo jí do domu.
Brána levá byla branou ženy; a co bylo
jejího rodu, vstupovalo jejím obloukem.
A tak bývalo. Kdo se ráno první probu-
dil, sestoupil dolů a otevřel svou bránu.
A tu pak dlouho do noci všelicos vchá-
zelo, i když dům nebyl u cesty. K těm,
kteří umějí pohostinnu přijímati, přichází
do domu krajina, světlo, vítr s vůní na
ramenou a mnoho jiného. Ale též minu-
lost, postavy, osudy vcházely oběma bra-
nami a všem dostávalo se téhož prostého
pohoštění, že se domnívali, jako by ode-
dávna v domku na pustině bydlili. Tak
tomu bylo dlouhý čas, a oba lidé byli při-
tom velmi šťastní. Levá brána bývala ote-
vřena poněkud častěji, ale pravou vstu-
povali hosté pestřejší. Před touto čekala
také kteréhosi rána — smrt. Muž přirazil
chvatně vrata, když ji uviděl, a celý den
je držel pevně zavřena. Za nějaký čas vy-
nořila se smrt před vchodem levým. Tře-
souc se žena přirazila bránu a zavlékla ji
širokou závorou. Nemluvili spolu o tom,

co se stalo, ale otvírávali obě brány řídčeji a snažili se spokojiti tím, co bylo v domě. Žili nyní ovšem daleko nuzněji než dříve. Zásoby se jim ztenčily a dostavily se starosti. Oba mívali špatný spánek, a v jedné takové bezesné, dlouhé noci uslyšeli náhle oba zvláštní srkavý a klepající šramot. Bylo to za stěnou domu, stejně daleko od obou bran, a znělo to, jako by někdo vylamoval kameny, aby uprostřed zdi udělal bránu novou. Oba lidé ve svém strachu ještě dělali, jako by nic zvláštního nepozorovali. Mluvili, smáli se nepřirozeně hlasitě, a když se unavili, škrabání ve zdi utichlo. Od té doby zůstávají obě brány úplně zavřeny. Lidé ti žijí jako zajatci. Oba onemocněli a vytvořili si podivné předsudky. Šramot se ozývá čas od času znova. Tehdy ústa se jim smějí, ale srdce téměř umírají úzkostí. A oba vědí, že kopání jest čím dál silnější a zřetelnější, i jest jim třeba stále hlasitěji mluvit a smáti se svým hlasem, stále víc a víc zemdlivajícím.

Odmlčel jsem se. „Ano, ano —“ pravil muž vedle mne, „tak tomu jest, to jest pravdivá povídka.“

„Četl jsem ji v kteréši staré knize“, dodal jsem, „a stalo se při tom něco velmi pozoruhodného. Za řádkou, kde se vypravuje o tom, jak se smrt ukázala též před branou ženinou, byla starým vybledlým

inkoustem namalována malá hvězdička. Vykukovala ze slov jako z oblaků, i přemýšlel jsem chvilku o tom, že kdyby se řádky protáhly, bylo by zajímavě plno hvězdiček, jak bývá, když jarní nebe pozdě na večer se jasní. Pak jsem úplně bezvýznamné té okolnosti zapomněl, až jsem vzadu na vazbě knihy na hladkém, lesklém papíře tutéž hvězdičku spatřil, jako by zrcadlící se v jezeře, a blízko pod ní něžné řádky ubíhaly jako vlny po bledé zrcadlové hladině. Písmo bylo na mnoha místech nezřetelné, podařilo se mi však přece takřka celé je rozluštit. Bylo tam asi toto:

„Četl jsem povídku tuto tak často a ve všechny možné dni, že se mi zdá, jako bych já ji z vlastních vzpomínek byl napsal. Ale mně se daří v dalším tak, jak to zde píše. Žena smrti nikdy nespatriła, dobrosrdečně jí dala vejiti. Smrt však řekla poněkud popuzena, jako kdo nemá dobrého svědomí: „Dej to svému muži.“ A když žena nani tázavě pohlédla, dodala chvatně: „Jest to semeno, velice dobré semeno.“ Pak se vzdálila, aniž se ohlédla. Žena otevřela váček, který jí smrt do ruky vložila; byla v něm opravdu jakoby semena, tvrdá, ošklivá zrnka. Žena si myslila: semeno jest něco neúplného, budoucího, nemožno věděti, co z něho bude. Nedám těchto nehezkých zrněk svému muži, ne-

podobají se naprosto na nějaký dar. Zatláčím je raději do záhonu v naší zahradě a počkám, co z nich vyroste. Pak ho k tomu zavedu a budu mu vypravovati, jak se mi této rostliny dostalo. A tak žena i učinila. Pak žili tímž životem dál. Muž, jenž stále myslel na to, jak smrt před jeho branou stála, byl s počátku jaksí stísněn, ale když viděl svou ženu tak pohostinnou a bezstarostnou jako vždycky, otevřel i on brzy zase široká křídla své brány, že mnoho života a světla vešlo do domu. Příštího jara stál uprostřed záhonu mezi štíhlými, ohnivými liliemi malý keřík. Měl úzké, načernalé lístky poněkud zašpičatělé, podobné vavřínu, a jejich temná barva leskla se zvláštním způsobem. Denně si umiňoval muž, že se zeptá, odkud ta rostlina jest. Ale denně odkládal. V podobném pocitu mlčela i žena a odkládala s vysvětlením den ode dne. Ale potlačování otázky na jedné straně a naprostá neodhodlanost k odpovědi na druhé svědla často oba lidi u keře, který svou zelenou tmavostí podivuhodně se lišil od zahrady. Příštího jara se zaměstnávali jako všemi ostatními rostlinami i oním keřem a byli smutni, když obklopen množstvím stoupajících květů nezměněn němě a jako minulého roku proti všemu slunci hluše stál. Tehdy si umínili, aniž si to prozradili, že právě tomuto třetího jara všechnu

svou sílu věnují, a když jaro to přišlo, konali tiše a ruku v ruce, co si oba slíbili. Zahrada kolem zdivočela a ohnivě lilie zdály se bledšími než jindy. Když však kdysi po těžké, zatažené noci vstoupili ráno do tiché, třpytivé zahrady, zvěděli: z černého, ostrého listí neznámého keře vystoupil čistý bledě modrý květ, jemuž lístky pupenu byly již na všech stranách těsný. Stáli před ním sjednocení a mlčky, teď teprv nevědouce, co si říci. Neboť si mysleli: Nyní kvete smrt, a nahnuli se zároveň, by vůně mladistvého květu okusili. — Od toho rána však se všechno na světě změnilo. 'Tak bylo psáno na vazbě staré knihy', zakončil jsem.

„A kdo to psal?“ dotíral muž. „Dle písma nějaká paní“, odpověděl jsem. „Ale co by bylo prospělo zkoumati to. Písmena byla velmi vybledlá a poněkud staromodní. Byla už asi dávno nebožka.“ Muž se ponořil úplně do myšlenek. Posléze vyznal: „Jediná povídka, a tak to člověkem projde.“ „To jest tím, že povídky zřídka slýcháte“, pravil jsem dobrácky. „Myslíte?“ Podal mi ruku, a já ji pevně tiskl. „Rád bych ji však vypravoval dál. Dovolíte mi?“ Pokývl jsem. Náhle si vzpomněl: „Ale vždyť já nikoho nemám. Komu pak ji budu vypravovati?“ „Ó, to jest snadné; dětem, které se na vás leckdy chodí dívat. Komu jinému?“

A děti také opravdu tři poslední povídky slyšely. Ovšem tu o těch večerních oblacích jen z části.

Děti jsou malé a proto od večerních oblaků mnohem dále než my. A to jest při té povídce velmi dobré. Přes dlouhou, dobře sestavenou řeč Jeníkovu by poznaly, že věc se odehrává mezi dětmi a pozorovaly by moje vypravování kriticky jako odborníci. Jest však lépe, nedovědí-li se, jak namahavě a jak nejapně prožíváme věci jim zcela snadné a prosté.

SPOLEK Z NALÉHAVÉ POTŘEBY



TED TEPRVE se dovídám, že v našem městěčku jest též jakýsi umělecký spolek. Vznikl krátce, jak se velmi snadno domyslíte, z velmi naléhavé potřeby, a šíří se pověst, že „kvete“. Když spolky už naprosto nevědí co, kvetou; slyšely, že tak jest toho potřebí, chce-li se, aby spolek byl pořádným.

Netřeba říkatí, že pan Baum jest čestným členem, zakladatelem, kmotrem praporu a vším ostatním v jedné osobě a namáhá se, aby různé ty hodnosti jednu od druhé odlučoval. Poslal ke mně mladého muže, aby mne pozval na „večírky“. Děkoval jsem mu, toť se ví, velmi dvorně a připojil jsem, že moje všecka činnost asi od pěti let jest úplně opačná. „Nemine, pomyslete si“, vysvětloval jsem mu s příslušnou vážností, „od té doby ani chvílečky, abych v ní z některého svazu nevystoupil, a přece jest stále ještě dosti společností, které mne, abych tak řekl, obsahují.“ Mladý muž hleděl nejprve poděšen, pak s výrazem úctyplného politování, na mé nohy. Spatřil na nich asi to „vystupování“, poněvadž kýval rozumně hlavou. To se mi líbilo, a že mi bylo právě odejítí, navrhl jsem mu, aby mne kousek doprovodil. I šli jsme městěčkem a za ně až k nádraží, poněvadž jsem měl práci v okolí. Mluvili jsme o všeličems; dověděl jsem se, že mladý muž jest hudebníkem. Pověděl mi

to opatrně, poněvadž viditelně to na něm nebylo. Mimo bohaté vlasy vyznačoval se velikou, až poskakující ochotou. Na této ne příliš dlouhé cestě zdvihl mi dvakrát rukavici, nesl mně deštník, a když jsem něco hledal v kapsách, upozorňoval mne stydlivě, že mi visí něco na bradě a saze že mi sedla na nos, při čemž se mu hubené jeho prsty dloužily, jako by dychtily po tom, aby se takto mohly pomocně přiblížit mému obličejí. V horlivosti zůstával mladý člověk chvílemi až i pozadu a sbíral s patrným zalíbením uvadlé listí, jež opadávajíc zůstávalo na větvičkách keřů. Viděl jsem, že tímto stálým zpoždováním zmeškám vlak [nádraží bylo ještě hezky daleko], i umínil jsem si, že budu svému průvodčímu vypravovati povídku, abych si ho poněkud udržel po boku. Začal jsem bez okolků: Vím o takovém založení, které vzniklo ze skutečné potřeby. Uvidíte. Není to příliš daleko odtud, sešli se tři malíři náhodou v jednom starém městě. Tři tito malíři nemluvili ovšem o umění. Zdálo se tak aspoň. Vyplnili večer v zadním pokoji starého hostince tím, že si vypravovali příhody z cest a rozličné zkušenosti. Vypravování byla čím dále kratší a jadrnější, až posléze jim zbylo jen několik vtipů, kterými házeli stále sem a tam. Abych předešel všemu nedorozumění, třeba ostatně hned říci, že to byli opravdu

umělci, jaksi přirozeně nadaní, ne náhodou. Tento pustý večer v zadním pokoji nezmění na tom ničeho; dovíme se hned, jak dále uběhl. Vstoupili do toho hostince jiní lidé, profanní. Malíři cítili, že jsou vyrušováni, i vyrazili ven. V tu chvíli, kdy vystoupili z vrat, byli jinými lidmi. Šli středem ulice, druh od druhu poněkud oddělen. Na jejich obličejích byly ještě stopy smíchu, ten zvláštní nepořádek tahů, ale oči všech byly už vážny a pozorovaly. Náhle strčil ten, co byl uprostřed, do pravého. Ten mu hned porozumněl. Před nimi byla úzká ulička, plná jemného, teplého přítmní. Vystupovala poněkud, byla tedy i perspektivně velmi cenná, bylo v ní něco neobyčejně tajemného a přece zase důvěrného. Tři malíři nechali to chvíli na sebe působiti. Nemluvili nic, neboť věděli: povědět to není možno. Vždyť proto právě se stali malíři, že tolik věcí jest, jichž nelze povědět. Náhle se vynořil kdesi měsíc, postříbřil kterousi lomenici a z kteréhosí dvoru vystupovala píseň. „Hrubé dojmaření —“ bručel prostřední, a šli dál. Kráčeli nyní poněkud blíže při sobě, přes to, že stále potřebovali ještě celé šířky ulice. Ani se nenadáli, přišli na náměstí. Nyní byl ten, jenž druhé upozornil, na straně pravé. V této širší volnější scéně nepůsobil měsíc nijak rušivě, naopak bylo ho právě tak potřebí, že tu byl. Náměstí

jako by se jím zvětšovalo, domy nabývaly překvapujícího života, zdajíce se, jako by naslouchaly, a osvětlenou plochu dláždění přetínala bezohledně kašna svým těžkým a řízným stínem, kterážto smělost zvlášť na malíře působila. Sestoupili se k sobě a takřka ssáli z prsů této nálady. Byli však nepříjemně vyrušeni. Kvapné, lehké kroky se blížily, z temna kašny vynořila se mužská postava, přijala ony kroky a co k nim ještě náleželo, se známou citlivostí, a z krásného náměstí byla náhle ubohá ilustrace, od které všichni tři malíři jako jeden se odvrátili. „Už jest tu zas ten prokletý prvek novellistický“, křičel ten na pravo, spatřiv u studně zamilovaný párek přísně technického výrazu. Spojení svým odporem malíři bloudili ještě dlouho bez cíle městem, objevujíce stále nové motivy, ale pobouření vždy znovu způsobem, jakým vždy nějaká banální okolnost ničila ticho a prostotu každého obrazu. K půlnoci seděli v hostinci v bytě levého nejmladšího pospolu, na spánek ani nemyslíce. Noční potulka probudila v nich množství plánů a návrhů, a poněvadž též dokázala, že jsou v podstatě téhož smýšlení, vyměňovali si nyní s největším zájmem názory. Nemožno tvrditi, že mluvili v bezvadných větách, házeli několika slovy, kterých by žádný nezasvěcenec nebyl pochopil, ale navzá-

jem si rozuměli tak dobře, že všichni jejich sousedé až do čtyř hodin ráno nemohli usnouti. Dlouhé společné sezení nebylo však bez skutečného viditelného výsledku. Utvořili si něco jako spolek; to jest spolek už vlastně byl v tu chvíli, kdy úmysly a cíle tří umělců ukázaly se tak příbuznými, že by se byly jen těžko od sebe odloučily. První společné rozhodnutí „spolku“ se ihned splnilo. Pustili se tři hodiny cesty na venkov a najali si společně selské stavení. Zůstatí v městě bylo by nerozumem. Nejprve si chtěli venku osvojit „styl“, jakousi osobní jistotu, pohled, ruku a jak se jmenují všechny ty věci, bez nichž malíř bude sice žít, ale nebude malovati. — Ke všem těmto ctnostem bude jim pomáhati spojení, totiž „spolek“ — zvláště pak čestný člen tohoto spolku: příroda. „Přírodou“ rozumí malíři všechno to, co Pán Bůh sám vytvořil nebo co by byl za daných okolností vytvořil. Plot, dům, studně — to všechno jsou sice věci většinou lidského původu. Ale stojí-li dlouhý čas v krajině, až nabudou jakýchsi vlastností stromů a keřů a jiného svého okolí, pak stávají se takřka majetkem Božím a tím též vlastnictvím malířovým. Neboť Bůh a umělec mají totéž jmění a tutéž chudobu, jak kdy. — V přírodě kolem společného selského dvorce, myslil Bůh, že jistě nemá žádného zvlášť-

ního bohatství. Ale netrvalo dlouho, malíři mu je ukázali. Krajina byla rovinatá, toho nebylo lze upříti. Ale v hloubce jejích stínů a ve výšce jejích světél byly propasti a vrcholy, mezi nimiž nespočetně tonů středních odpovídalo pásmům rozlehlých luk a úrodných polí, které jsou materiální cenou krajiny hornaté. Stromů tam bylo jen málo a botanicky takřka všechny téhož druhu. Ale city, které vyjadřovaly, touhou některé větve, nebo tichou úctou pně zdály se jakoby velikým počtem individuálních bytostí, a leckterá vrba byla osobností, která malířům mnohostranností a hloubkou své rázovitosti skýtala překvapení na překvapení. Nadšení bylo tak veliké a cítili se tak touto prací sjednoceni, že nic neznamená, když každý z tří malířů po půl roce odešel bydlet do vlastního domu; zajisté jenom z nedostatku místa. Ale o něčem jiném bude se tu třeba přece zmíniti. Malíři chtěli nějakým způsobem oslaviti jednoroční trvání svého spolku, z něhož v době tak krátké tolik dobrého vzešlo, a každý si umínil, že k tomu tajně namaluje domy svých druhův. V ustanovený den sešli se všichni, každý se svými obrazy. Stalo se, že se bavili právě svými nynějšími příbytky, jejich polohou, účelností, atd. Rozhorlili se dosti silně, a tak každý na svou olejovou skizzu zapomněl a pozdě v noci

přišel s neotevřeným balíkem domů. Jak to bylo možno, těžko pochopiti. Ale ani vnejbližší době si obrazů neukázali, a když druh druhu navštívil [což pro množství práce stávalo se řídčeji a řídčeji], našel na podstavci přítelově skizy z oné první doby, kdy bydlili ještě společně v témže dvorci. Ale kdysi objevil pravý [bydlil i nyní na pravici, možno mu tedy dále tak říkati] u toho, kterého jsem pojmenoval nejmladším, jeden z oněch zmíněných neprozrazených jubilejních obrazů. Chvilí se zamyšlen naň díval, vyšel s ním na světlo, a náhle se rozesmál: „Hleďme, o tom jsem ani zdání neměl, zdařile jsi pojmal můj dům. Opravdu duchaplná karrikatura. Ty přehnanosti ve formě i barvě, to smělé vystavení mojí vůbec jaksi vystupující lomenice, v tom jest opravdu něco.“ Nejmladší neukázal žádné ze svých nejvýhodnějších tvářností; naopak, šel ve svém zdrcení k prostřednímu, aby se jím dal jako nejrozzvážnějším upokojiti, neboť kdykoliv se něco takového událo, býval hned malomyslný a náchylen, by o svém nadání pochyboval. Nezastal prostředního doma, i přebíral se chvíli v jeho atelieru, při čemž mu ihned bil v oči obraz, který ho podivně odpuzoval. Byl to dům, ale opravdový blázen v něm asi bydlil. To průčelí! to mohl vystavěti jen takový, kdo o stavitelství neměl ani ponětí a svých

ubožáckých malířských myšlenek upotřebil na stavbu. Náhle odhodil nejmladší obraz, jako by mu byl prsty připálil. Na levém jeho okraji četl datum onoho prvního jubilea a vedle něho: „Dům našeho nejmladšího.“ Na domácího pána ovšem už nečekal, ale vrátil se poněkud rozladěn domů. Nejmladší a pravý byli od té doby opatrní. Hledali si vzdálených motivů a nemyslili ovšem, aby na slavnost dvouletého trvání svého tak prospěšného spolku něco chystali. Tím horlivěji však pracoval ničeho netušící prostřední by namaloval motiv poblíž příbytku pravého. Così neurčitého zdržovalo ho od toho, aby nevolil k své práci námětem domu samého. – Když pravému přinesl hotový obraz, zůstal tento ku podivu zdrženliv, podíval se naň jen zběžně a poznamenal mimochodem něco. Pak po chvíli pravil: „Nevěděl jsem ostatně naprosto ničeho o tom, že jsi v poslední době byl tak daleko na cestách?“ „Co že, daleko? Na cestách?“ Prostřední nechápal ani slova. „Nu – tato důkladná práce zde“, odpověděl druhý, „patrně přece nějaký motiv hollandský“ – Rozvážný prostřední se rozesmál hlasitě. „Skvostné, ten hollandský motiv jest před tvými dveřmi.“ A nebylo ho možno nijak upokojiti. Jeho druh ze spolku však se nesmál, naprosto ne. Přemohl se k úsměvu a prohodil: „Dobrý vtip.“ „Ale naprosto ne,

jen otevři dvěře, hned ti ukáži —' a prostřední šel sám ke dveřím. „Stůj“, poroučel domácí pán, „pravím ti, že jsem této krajiny nikdy neviděl a ani nikdy neuvidím, poněvadž pro mé oči vůbec existovati nemůže. „Ale“, namítl prostřední malíř užasle. „Trváš na tom?“ dále dí pravý podrážděně, „dobře, odcestuji ještě dnes. Do- háníš mne, abych odešel, neboť v této kra- jině nepřeji si žít. Rozumíš?“ — Tím bylo po přátelství, ale nebylo po spolku; neboť ten až do dneška nebyl dle stanov zru- šen. Nikdo na to nemyslel a možno o něm plným právem říci, že se rozšířil po celé zemi.“

„Viděti“, přerušil mě úslužný mladý muž, který už neustále si brousil pysky, „zase jeden z těch kolosálních výsledků života spolkového; zajisté mnoho vyni- kajících mistrů vzešlo z tohoto srdečného spojení —.“ „Dovolte“, prosil jsem, a on mi maně oprašoval rukáv, „to byl vlastně teprve úvod k mé povídce, přes to, že jest složitější než povídka sama. Řekl jsem tedy, že se spolek ten rozšířil po celé zemi, a jest tomu opravdu tak. Jeho tři členové prchli v pravém zděšení od sebe. Nikde jim nebylo práno pokoje. Stále kaž- dý z nich se bál, že by druhý mohl ještě kus jeho země poznati a svým bohaprázdným zobrazením znesvětit, a když došli až na tři protivné body zemské oblasti, vystou-

pila každému zoufalá myšlenka, že jeho nebe, nebe, kterého si pracně svou rostoucí svérázností dobyl, jest těm druhým ještě dosažitelné. V této ohromující chvíli jali se všichni tři zároveň se svými štafetami postupovati zpátkem, a ještě pět kroků, byli by s okraje země padli do nekonečna a bylo by jim nyní v šílené rychlosti otáčeti se dvojnásobným pohybem kolem ní a kolem slunce. Ale účast a pozornost Boží zabránila této kruté pohromě. Bůh poznal nebezpečnost a v poslední chvíli vystoupil [co by byl také jiného učinil?] ven doprostřed nebe. Tři malíři se ulekli. Zatkнули pevně štafety a nasadili palety. Této vhodné chvíle nesměli si dáti ujíti. Pán Bůh se neukazuje každý den a každému také ne. A každý malíř si ovšem myslil, že Pán Bůh stojí jen před ním. Ostatně zahloubávali se víc a více do zajímavé práce. A pokaždé, když Bůh chce zase do nebe, prosí ho Svatý Lukáš, by ještě chvíli zůstal venku, dokud tři malíři svých obrazů nedomalují.“

„A ti pánové už asi své obrazy vystavili, ba snad i prodali?“ tázal se hudebník v nejnežnějších tónech. „Co pak vás nemá“, odmítal jsem. „Malují stále ještě Boha a budou ho jistě malovati až do své smrti. Kdyby však [což myslím jest vyloučeno] ještě někdy v životě se sešli, a obrazy Boha, které zatím namalovali, si ukázali,

kdož ví: snad by se tyto obrazy sotva od sebe lišily.“

Došli jsme již na nádraží. Bylo ještě pět minut času. Děkoval jsem mladému muži, že mne doprovodil, a přál mu plného štěstí pro mladý spolek, který tak výborně zastupoval. Vyfukával pravým ukazovákem prach, který utlačoval, jak se zdálo, okenní prkénka malé čekárny, a byl velmi zamyšlen. Přiznávám se, už jsem si lichotil, že moje povídečka ho tak naladila k úvahám. Když mi na rozloučenou vytáhl červenou nitku z rukavice, radil jsem mu z vděčnosti: „Můžete nazpět polem, jest tudy cesta značně bližší než silnicí.“ „Odpusťte“, uklonil se úslužný mladý muž, „půjdu přec zase silnicí. Právě se snažím rozpomenouti se, kde to bylo. Když jste mi laskavě něco opravdu významného vypravoval, zdálo se mi, jako bych byl viděl na poli hastroše ve starém kabátě, a jeden — tuším levý rukáv uvázl někde na hůlce a neklátil se již. Cítím se tedy jaksi zavázán splatiti svou malou dávku na obecných zájmech lidstva, jež se mi zdá též jaksi spolkem, v němž každému nějaký úkol přísluší, tím že onen levý rukáv navrátím účelu jemu danému, totiž aby sebou klátil...“ Mladý muž se vzdálil s roztomilým úsměvem. Ale já bych byl téměř zmeškal vlak. — Úryvky této povídky zpíval ten mladý muž při kterémsi spolko-

vém večírku. Bůh ví, kdo mu je zhudebnil. — Pan Baum, kmotr spolkového praporu, přinesl je s sebou dětem, a děti si z nich zapamatovaly některé melodie.

O ŽEBRÁKU A PYŠNÉ
SLEČNĚ



STALO SE, že jsme – pan učitel a já – byli svědky takové nepatrné příhody. U nás na kraji lesa stává časem starý žebrák. I dnes tu zase byl, chudší, bídňější než kdy jindy, ve svém ubohém mimikru téměř nerozeznatelný od latí ztrouchnivělého plotu, o něž se opíral. Ale tu se přihodilo, že přiběhlo k němu maličké děvčátko, aby mu darovalo drobný peníz. To nebylo ostatně nic divného, překvapovalo jen, jak to učinila. Udělala pěknou řádnou poklonku, podala starci hbitě, jako by chtěla, aby toho nikdo nepozoroval, svůj dar, uklonila se znova a už byla ta tam. Obě tyto poklonky byly však hodny alespoň císaře. To rozhořčovalo pana učitele nesmírně. Rychle chtěl přistoupiti k žebráku, patrně aby ho zahnal od jeho latě; neboť, jak známo, pan učitel byl v předsednictvu chudinského spolku a zásadně zaujat proti žebrání na veřejnosti. Zadržel jsem ho. „Ti lidé dostávají od nás podporu, ba možno říci celé zaopatření“, rozčiloval se. „Žebrají-li ještě na ulici, jest to prostě – zpupnost.“ „Ctěný pane učiteli –“, uklidňoval jsem ho, ale on mne stále ještě táhl na pokrač lesa. „Ctěný pane učiteli –“, prosil jsem, „budu vám vypravovati povídku.“ „Tak náhle?“ tázal se jedovatě. Vzal jsem to vážně: „Ano, právě teď. Dokud nezapomenete, co jsme tu právě náhodou spatřili.“ Učitel mi od poslední mé povídky

nedůvěřoval. Četl jsem mu to z obličeje a udobřoval jej:

„O Pánu Bohu ne, opravdu ne. O Pánu Bohu nebude v mé povídce ani zmínky. Bude to něco historického.“ Tím bylo vyhráno. Třeba jen říci slovo „historie“, a hned každý učitel stříhá ušima; neboť historie jest cosi naprosto úctyhodného, neklamného, a lze jí často upotřebiti paedagogicky. Viděl jsem, jak si pan učitel zase čistí brejle, znamení, že mohutnost zraková vrazila se mu do uší, a této příznivé chvíle jsem obratně využítkoval. Začal jsem.

„Bylo to ve Florencii. Lorenzo de Medici, mladý, ještě nepanující, právě vymyslel svou báseň „Trionfo di Bacco ed Arianna“, a už se jí všechny zahrady ozývaly. Tehdy byly ještě písně živoucí. Z básníkovy přítomnosti sestupovaly do hlasů a hnaly se na nich jako po stříbrných člunech bez bázně do neznáma. Básník nějakou píseň začal, a všichni, kdo ji zpívali, ji dokončovali. V „Trionfo“, jako ve většině písní té doby, jest oslavován život, ty housle s jasnými zpívajícími strunami a temným jich pozadím: hučením krve. Nestejně dlouhé její strofy stoupají v rozjařenost závratnou, ale tam, kde už pozbývá dechu, vpadne vždy krátký, prostý refrain, jenž se závratné výše kloní se dolů a v úzkosti nad propastí jako by oči přivíral. Zní:

Jak krásné jest mládí, blažící nás,
Kdo však ho zadrží? Utíká litujíc,
A chce-li kdo vesel být, vesel se dnes,
Neb nevíš, zda zítřku se dožiješ.

Jaký div, že lidi, kteří tuto báseň zpívali, zachvátil jakýsi spěch, jakési úsilí, nakupiti všecku svátečnost na toto ‚dnes‘, na jedinou skálu, na níž stavěti se vyplácí. A tak lze si vysvětliti tlačenicí postav na obrazech malířů florentských, kteří se snažili sdružiti všechna knížíata, paní a přátele na jediné malbě, neboť se malovalo pomalu, a kdož věděl, budou-li v době dalšího obrazu všichni ještě tak mládi, pestří a svorní? Nejzřetelněji mluvil tento duch nedočkavosti, jak pochopitelně, u jiných. Nejvznešenější z nich seděli kdysi po hostině spolu na terasse u Palazzo Strozzi a přetřásali hry, chystané co nevidět před kostelem Santa Croce. Poněkud stranou ve kterémsi lóži stál Palla degli Albizzi se svým přítelem Tomaso, malířem. Zdálo se, že o čemsi rokují s rostoucím zápallem, až Tomaso náhle zvolal: ‚Toho neučiníš, vsadím se, že toho neučiníš!‘ To vzbudilo pozornost ostatních. ‚Co máte?‘ zvědál Gaetano Strozzi a přistoupil s několika přátely blíže. Tomaso vysvětloval: ‚Palla chce při slavnosti kleknouti před Beatricí Altichieri, tou pyšnou, a poprositi ji, aby mu dovolila políbiti zaprášený lem jejího šatu.‘ Všichni se rozesmáli, a Lionardo

z domu Ricardi poznamenal: „Palla si to rozmyslí; ví dobře, že nejkrásnější paní mají pro něj úsměv, jakého jinak u nich nikdy neviděti.“ A jiný podotkl: „A Beatrice jest ještě tak mladá. Jejírty jsou ještě příliš dětsky tvrdy, aby se smály. Proto se zdá tak hrdou.“ „Nikoliv —“, odpověděl Palla degli Albizzi neobyčejně prudce, „jest hrdá, tím není vinno její mládí. Jest hrda jako kámen v ruku Michelangelových, hrda jako květina na obraze Madonny, hrda jako paprsek sluneční, procházející diamanty —“ Gaetano Strozzi přerušil ho poněkud přísně: „A ty, Pallo, nejsi ty také hrdý? Co tu pravíš, jest, jako bys chtěl postaviti se mezi žebráky, kteří v době nešpor čekávají na nádvoří Sma Annunziata, až jim Beatrice Altichieri s odvráceným obličejem daruje soldo.“ „I to učiním!“ zvolal Palla se zářícíma očima, prodral se přátely ke schodišti a zmizel. Tomaso chtěl za ním. „Počkej“, zadržel ho Strozzi, „jest třeba, aby nyní osaměl, neboť tak nejdříve zmoudří!“ Po té se rozptýlili mladí lidé do zahrad.

V nádvoří Santissima Annunziata čekalo i toho večera asi dvacet žebráků a žebraček na nešpory. Beatrice, která je znala všechny jménem a chodívala někdy i do chudých jejich domů při Porta San Nicolò k dětem a nemocným, podarovávala vždy, ubírajíc se nádvořím, každého z nich

drobnou stříbrnou mincí. Dnes se zdálo, že se poněkud opozdila; zvony už odzvonily, a jen vlákna jejich zvuku visela ještě s věží nad soumrakem. Jakýsi nepokoj vznikl mezi chudými, též proto, že nějaký nový neznámý žebrák vplížil se do temna brány chrámové, a právě chtěli se ho ve své závisti zbaviti, když tu ukázala se na nádvoří mladá dívka v šatě černém skoro jako klášterním, a zadržena svou dobrotou, šla od žebráka k žebráku, přičemž jedna z provázejících ji paní držela otevřený měšec, z něhož Beatrice brala dárky. Žebráci vrhali se na kolena, vzlykali, a snažili se položití na vteřinu své uvadlé prsty na vlečku prostého roucha své dobrodějky, nebo líbali také konečky lemu svými vlhkými třesoucími se rty. Řada byla u konce; také žádného z chudých Beatrice dobře známých už nechybělo. Ale v té postřehla ve stínu brány ještě cizí postavu v hadrech a zalekla se. Byla zmatena. Všechny své chudé znala již od dětství, a podarovati je, rozumělo se jí už samo sebou, asi tak, jako ponořiti prsty do mramorových kroupenek se svěcenou vodou, jež stávají u dveří každého kostela. Ale nikdy si nepomyslila, že by byli také žebráci cizí; jakým pak právem podarovati i tyto, když jsme si ještě nezasloužili důvěry jejich chudoby nějakým vědomím o ní? Nebylo by neslýchanou

opovážlivostí, podati almužnu neznámému? A v rozporu temných těchto citů přešla dívka nového žebráka, jako by ho ani nebyla zpozorovala, a vstoupila spěšně do chladného, vysokého chrámu. Ale když se uvnitř začala pobožnost, nemohla si vzpomenouti žádné modlitby. Pojíkala ji jakási úzkost, že toho chudáka po nešporách již u vrat nebude, a že ničeho neučinila, aby jeho bídu zmírnila, noc však byla tak blízko a v noci jest chudoba opuštěnější a smutnější než za dne. Dala znamení té ze svých paní, která nesla mešec, a odebrala se s ní nazpět ke vchodu. Tam bylo zatím již prázdnó; ale cizinec tu ještě pořád stál, opřen o pilíř a jako by naslouchal zpěvu, jenž podivně daleký jako z nebes vycházel z kostela. Obličej jeho byl téměř celý zahalen, jak tomu bývá někdy u malomocných, kteří odkrývají své ohyzdné rány až tehdy, když stojíme už blízko před nimi a jsou jisti, že soucit a hnus stejnou měrou mluví v jejich prospěch. Beatrice váhala. Držela váček sama v rukou a cítila v něm jen málo drobných peněz. Ale s hbitým rozhodnutím přistoupila k žebráku a pravila nejistým, poněkud zpěvavým hlasem, a aniž svých těkavých pohledů pozdvihla od vlastních rukou: „Ne abych vás urazila, pane... zdá se mi, poznávám-li vás dobře, jsem vám dlužna. Váš otec, myslím, dělal v našem domě bohaté

ono zábradlí z tepaného železa, víte, co nám zdobí schodiště. Později kdysi — našel se v komoře — kde často u nás dělával — měšec — — myslím, on ho ztratil — jistě —. Ale tato bezbranná lež jejich rtů stlačila dívku před cizincem na kolena. Vtiskla brokátový měšec do jeho rukou, zahalených pláštěm, a koktala: „Odpusťte —.“

Ucítila ještě, že se žebrák chvěl. Po té uprchla Beatrice s poděšenou průvodkyní zase do chrámu. Ze vrat na chvíli pootevřených vyrazilo krátké zajásání hlasů. — Povídka se končí. Messer Palla degli Albizzi zůstal ve svých hadrech. Rozdal všechno své jmění a šel pak bos a chud do světa. Později prý bydlil kdesi v okolí Subiaku.“

„Časy, časy“, pravil pan učitel. „Nač to všechno; býval by z něho byl zpustlík a touto příhodou stal se tulákem a podivínem. Dnes jistě už o něm žádný člověk neví.“ „Přece“, — odpověděl jsem skromně — „jeho jméno vyslovuje se někdy ve Velikých Litaních v katolických chrámech mezi orodovníky, neboť se stal Svätým.“

Děti i této povídky se doslechly a tvrdí k zlosti pana učitele, že i v této jest Pán Bůh. I já nad tím poněkud žasnu, neboť jsem přece panu učiteli slíbil, že mu budu vypravovati povídku bez Pána Boha. Ale ovšem: děti to jistě vědí!

POVÍDKA
VYPRAVOVANÁ TMĚ



CHTĚL jsem si vzít plášť a jít k svému příteli Evaldovi. Ale opozdil jsem se při knize, ostatně při knize staré, a svečeřilo se, jako se v Rusku rozjařuje. Ještě před chvilkou bylo ve světnici i v nejodlehlejších koutech jasno, a tu dělaly všechny věci, jako by nikdy nic jiného nebyly znaly než soumrak; vystupovaly všude veliké tmavé květy, a jako na křídlech vodních vážek klouzal lesk kolem jejich sametových kalichů.

Chromý už jistě nebyl u okna. Zůstal jsem tedy doma. Co jsem mu přece chtěl vyprávěti? Už jsem nevěděl. — Ale za chvíli jsem cítil, že někdo na mně žádal této ztracené povídky, nějaký člověk osamělý snad, jenž stál daleko u okna své temné světnice, nebo snad tato tma sama, jež mne i jeho i věci obklopovala. Tak se stalo, že jsem vypravoval tmě. A skláněla se blíž a blíže ke mně, že mi bylo možno mluvit tišeji a tišeji, zcela tak, jak se na mou povídku hodí. Děje se ostatně v přítomnosti a začíná:

Po dlouhé nepřítomnosti vrátil se doktor Jiří Lassmann do svého úzkého domova. Nikdy tam mnoho neměl, a nyní žily mu ještě jen dvě sestry v rodném městě, obě provdány, jak se zdálo, dobře provdány; příčinou jeho návštěvy právě bylo, by je po dvanácti letech opět spatřil. Tak myslil. Ale v noci, když v přeplněném

vlakem nemohl usnouti, uviděl jasně, že jede vlastně pro své dětství, a doufal, že v starých ulicích zase něco nalezne: bránu, věž, studni, nějaký podnět k radosti nebo smutku, na nichž se zase pozná. Neboť člověk se v životě tak sobě ztrácí. A tu vynořovalo se mu všelicos: malý byt v Jindřichově ulici s lesklými klikami, s temně natřenou podlahou, pečlivě šetřený nábytek a jeho rodiče, oba lidé opotřebovaní, jakoby uctivě vedle něho; rychlé, honěné všední dny a neděle jako vyklizené sály, řídké návštěvy, které se přijímávaly se smíchem a v rozpacích, rozladěný klavír, starý kanárek, zděděná lenoška, na níž nebylo dovoleno sedati, jmeniny, strýc, jenž přijede z Hamburku, loutkové divadlo, kolovrátek, společnost dětí, a někdo volá: „Kláro“. Doktor by byl málem usnul. Jsou na stanici, světla ubíhají mimo a kladivo přechází naslouchavě po zvučících kolech. A jest to jako: Kláro, Kláro. Klára, uvažuje doktor, nyní již úplně procitnuv, kdo pak to byl? A hned po té cítí obličej, dětský obličej s plavými hladkými vlasy. Ne že by si ho mohl vylicíti, ale má pocit čehosi tichého, bezmocného, odevzdaného, dvou úzkých dětských ramen, přepranými šatky ještě stlačenějších, a přimýšlí si k tomu obličej — ale tu už také ví, že mu ho netřeba přimýšlet. Jest tu — nebo lépe byl tu — tehdy. Tak si vzpomíná

doktor Lassmann ne bez námahy na jedinou svou družku Kláru. Až do té doby, co byl dán do ústavu na vychování, v desátém roce asi, dělil se s ní o všechno to málo [nebo mnoho], co ho potkalo. Klára neměla sourozenců a on též neměl jako žádných; neboť jeho starší sestry se o něho nestaraly. Ale od té doby nikoho se nikdy po ní netázal. Jak to bylo přece možno? Spolehl se vzad. Byla zbožné dítě, vzpomínal si ještě a pak se sebe tázal: Co se s ní asi stalo? Nějakou chvíli tísnila ho myšlenka, neumřela-li snad. Nesmírná tíseň naň padla v úzkém natlačeném kupé; zdálo se, že všechno jako by tuto domněnku potvrzovalo: byla choravé dítě, doma nemívala příliš dobře, plakávala často; není pochyby: jest nebožka. Doktor toho déle nesnesl; vyrušil jednotlivé spáče a protáhl se mezi nimi do chodby vozu; tam si otevřel okno a díval se ven do černasrojícími se jiskrami, to ho upokojilo. A když se později vrátil do kupé, usnul brzy i přes nepohodlnou polohu. — Shledání s oběma provdanými sestrami neminulo bez rozpaků. Tři tito lidé zapomněli, jak daleko si, ač úzce spříznění, přece vždycky zůstali, a pokoušeli se na chvíli chovati se k sobě jako sourozenci. Zatím brzy mlčky se shodli, že se utekou ke zdvořilému tónu střednímu, který společenské obcování pro všechny potřeby vytvořilo.

Byl u mladší sestry, jejíž muž byl ve zvláště příznivých poměrech, továrník s titulem císařského rady; a bylo to po čtvrté střídě oběda, když doktor se tázal: „Pověz mi, Žofie, co pak se stalo s Klárou?“ „S kterou Klárou?“ „Nemohu se upamatovati na její jméno rodinné. S tou malou, víš, sousedovou, s níž jsem si jako dítě hrával?“ „Ach, Kláru Söllnerovu myslíš?“ „Söllnerova, opravdu, Söllnerova. Nyní si teprve vzpomínám: Starý Söllner, to byl ten strašný staroch — ale co pak jest s Klárou?“ Sestra váhala: „Vdala se — ostatně žije nyní úplně v ústraní.“ „Ano“, připojil pan rada, a nůž mu skřípal po talíři, „úplně v ústraní.“ „Znáš ji též?“ obrátil se doktor na svého svaka. „Ano-o-o — jen tak; jest tu dosti známa.“ Oba manželé si vyměnili pohled na dorozuměnou. Doktor pozoroval, že z nějakého důvodu bylo jim nepříjemno o této věci mluvit, a netázal se dále.

Tím více chuti k tomuto thematicu jevil však pan rada, když domácí paní při černé kávě pány opustila. „Ta Klára“, tázal se s potutelným úsměvem a pozoroval popel, který mu padal s doutníku na stříbrnou miskou. „Bývalo prý to přece dítě tiché, a ještě ošklivé?“ Doktor mlčel. Pan rada poposedl důvěrně blíže: „To bylo něco! — Nikdy jsi o tom neslyšel?“ „Ale vždyť jsem s nikým nemluvil.“ „Co, nemluvil, usmí-

val se rada jemně, „bylo to přece možno čísti v novinách.“ „Co?“ tázal se doktor nervosně.

„Nu upláchla mu“ — za oblakem dýmu vypustil továrník tuto překvapující větu a čekals neskonale zálibou jejího účinku. Zdálo se však, že ho neuspokojuje. Vzal na sebe tvář obchodní, narovnal se a spustil jiným vypravovacím tónem, takřka uražen: „Hm, provdali ji za stavebního radu Lehra. Tys ho už asi neznal. Nebyl stár, v mých letech. Bohatý, naprosto řádný, víš, naprosto řádný. Ona neměla ani haléře a mimo to nebyla hezká, bez vychování atd. Ale stavební rada si ovšem také nepřál veliké dámy, skromné hospodyně. Ale Klára — byla všude přijímána ve společnosti, všeobecně vycházelo se jí blahovolně vstříc, — opravdu — chovali se k ní — byla by se tedy snadno domohla ve společnosti hezkého místa, víš — ale Klára jednoho dne — sotva dva roky po svatbě: ta tam. Jenom si pomysli: ta tam. Kam prchla? Do Italie. Na krátkou zábavnou cestu, ovšem sama ne. My už jí celý poslední rok ani nezvali, — jako bychom to byli tušili. Stavební rada, můj dobrý přítel, čestný muž, muž —“

„A Klára?“ přerušil ho doktor a vstal. „Ach tak — nu ovšem, nebe ji za to ztrestalo. Tedy ten jistý — říkají umělec, víš — lehký ptáček, ovšem jen tak — když se

tedy vrátili z Italie, do Mnichova; adieu a ani slechu po něm. Teď sedí s dítětem!

Doktor Lassmann chodil vzrušen sem a tam: „V Mnichově?“ „Ano, v Mnichově“, odpověděl rada a vstal též. „Vede prý se jí ostatně hodně bídne —“, „Jak to, bídne —?“ „Nu“, pan rada pozoroval svůj doutník, „peněžně, a pak vůbec — Bože — takové postavení — — —.“ Náhle položil svou přestěnou ruku svakovi na rameno, hlas mu potěšením škytal: „Víš, ostatně vypravovalo se, že žije z — Doktor se rázně obrátil a vyšel ze dveří. Panu radovi, kterému ruka s ramene svakova spadla, bylo třeba deseti minut, by se vzpamatoval ze svého překvapení. Pak vešel k své paní a pravil rozmrzele: „Vždycky jsem to říkal, tvůj bratr jest podivín.“ A ona, právě zklímnuvši, zívla líně: „Ach Bože.“

Za čtrnáct dní doktor odcestoval. Poznal náhle, že mu třeba dětství hledati jinde. — V Mnichově v adresáři si našel: Klara Söllner, Schwabing, ulice a číslo. Ohlásil se a jel. Pozdravila ho štihlá paní ve světlici plné světla a dobroty.

„Jiří, a vy si vzpomínáte na mne?“

Doktor byl ušaslý. Posléze pravil: „Tedy to jste vy, Kláro“, její tichý obličej a čisté čelo byly úplně klidny, jako by mu chtěla dopřáti času, aby ji poznal. To trvalo dlouho. Na konec se zdálo, jako by doktor něco našel, co mu dokázalo, že jeho bý-

valá družka opravdu stojí před ním. Vzal ji ještě jednou za ruku a tiskl ji, potom ji pomalu pouštěl a rozhlížel se po světnici. Nezdálo se mu v ní nic zbytečného. U okna psací stůl se spisy a knihami, u něhož Klára asi právě seděla. Židle byla ještě odstrčena. „Psala jste?“ ... A doktor cítil, jak hloupě se tázal. Klára však odpověděla dobrosrdečně: „Ano, překládala jsem.“ „Do tisku?“ „Ano“, pravila Klára prostě, „pro nakladatelství.“ Jiří zpozoroval na stěnách několik italských fotografií. Mezi nimi Giorgionův „Koncert“. „Líbí se vám?“ Přistoupil blízko k obrazu. „A vám?“ „Nikdy jsem originálu neviděl; jest ve Florencii, není-liž pravda?“ „V Pitti. Třeba, abyste tam cestoval.“ „Za tím účelem?“ „Ano, za tím účelem.“ Byla volně a prostě vesela. Doktor hleděl zamyšlen.

„Co jest vám, Jiří. Neposadíte se?“ „Jsem smuten“ váhal. „Myslil jsem — ale vy přece nejste nešťastná —“ vyjelo mu náhle. Klára se zasmála: „Slyšel jste moji historii?“ „Ano, to jest —“ „Ó“, přerušila ho Klára rychle, pozorujíc, že jeho čelo temní, „není vinou lidí, že jinak o tom mluví. Věcí, které prožíváme, nemožno často vyjádřiti, a kdo o nich přece mluví, dopouští se nezbytně chyb —“. Přestávka. A doktor: „Co vás učinilo tak dobrotivou?“ „Všechno“, pravila tiše a vřele. „Ale proč říkáte: dobrotivou?“ „Poněvadž — poněvadž vám náleželo

vlastně ztvrdnouti. Byla jste tak slabým a bezmocným dítětem; takové děti později buď ztvrdnou, nebo —, nebo zemrou — chcete říci. Nuže, já také zemřela. Oh, mnoholet jsem mrtva. Od té doby, co jsem vás naposled viděla doma, až — Podala něco se stolu: „Hleďte, to jest jeho obraz. Jest na něm poněkud lichoceno. Jeho obličej není tak jasný, ale — milejší, prostší. Ukáži vám pak hned naše dítě, spí teď vedle. Chlapeček. Jmenuje se Angelo, jak on. On jest nyní pryč, na cestách, daleko.“

„A vy jste úplně samotná?“ tázal se doktor rozptýlen, stále ještě nad obrazem.

„Ano, já s dítětem. Nestačí to? Budu vám vypravovati, jak to. Angelo jest malíř. Jeho jméno jest málo známo, nikdy jste ho asi neslyšel. Až do poslední doby zápasil se světem, se svými záměry, se sebou a se mnou. Ano, i se mnou; neboť už rok jsem ho prosila: vydej se na cesty. Cítila jsem, jak mu to bylo těžké. Kdysi pravil žertem: „Mne, nebo dítě?“ „Dítě“, pravila jsem tehda a pak odcestoval.

„A kdy se vrátí?“

„Až to dítě bude uměti říci jeho jméno, tak jest umluveno.“ Doktor chtěl něco poznamenati. Ale Klára se smála: „A že to jméno jest těžké, potrvá to ještě chvíli. Angelinovi budou v létě teprve dvě léta.“

„Podivno“, pravil doktor. „Co, Jiří?“ „Jak dobře rozumíte životu. Jak jste vyrostla,

jak zmládla. Kam se podělo vaše dětství? — byli jsme přece oba tak — tak bezmocnými dětmi. Toho přece nemožno změnit, aniž učiniti, aby toho nebyvalo bylo.‘
„Míníte tedy že by náleželo, bychom trpěli svým dětstvím, po právu?“ „Ano, zrovna to myslím. Tou těžkou tmou za námi, ke které tak slabé, tak neurčité vztahy chováme. Jest to doba: uložíme v ní své prvotiny, celý začátek, všechnu důvěru, zárodky ke všemu, co by se snad někdy stalo. A náhle víme: všechno to padlo do moře, a my vlastně ani nevíme, kdy. Ani jsme toho nezpozorovali. Jako by někdo všechny své peníze shledal, péro si za ně koupil, dal si je za klobouk a fú: nejbližší vítr mu je vezme. Ovšem, přijde domů bez péra, a nezbývá nic jiného než přemýšleti, kdy mu asi uletělo.‘

„Vy na ně myslíte, Jiří?“

„Už nemyslím. Nechal jsem toho. Začínám někde po mém desátém roce tam, kde jsem se přestal modlit. To ostatní ne náleží mně.‘

„A jak tedy, že jste si na mne vzpomněl?“

„Proto právě k vám přicházím. Jste jediným svědkem oné doby. Doufal jsem, že snad ve vás zase naleznu, čeho v sobě nalézt nemohu. Nějaký pohyb, slovo, jméno, na němž něco visí — rozjasnění —“
Doktor svěsil hlavu do svých studených nepokojných rukou.

Paní Klára přemýšlela: „Pamatuji se na tak málo ze svého dětství, jako by bylo tisíc životů mezi tím. Ale teď, kdy mne k tomu vybízíte, vzpomínám si na něco. Byl večer. Přišel jste k nám, neočekávaně; vaši rodiče odešli, do divadla nebo kam. U nás bylo všechno v jasů. Otec čekal hosta, příbuzného, vzdáleného bohatého příbuzného, dobře-li se rozpomínám. Přijede ze, ze — nevím odkud, jistě z daleka. Čekali naň u nás už asi dvě hodiny. Dveře byly zotvírány, lampy hořely, matka chodila co chvíle a hladila pokrývku na pohovce, otec stál u okna. Nikdo se neodvažoval sednouti si, aby některé židle neposunul. Poněvadž jste právě přišel, čekal jste s námi. My děti naslouchaly u dveří. A čím později to bylo, tím podivuhodnějšího hosta jsme čekaly. Ba třáslý jsme se až, by nepřišel dřív než dosáhne onoho nejvyššího stupně vznešenosti, ke které každou minutou svého meškání se blížil. Nebáli jsme se, že by vůbec nepřišel; věděli jsme jistě: přijde, ale přáli jsme mu času, aby se stal velikým a mocným.“

Náhle zdvihl doktor hlavu a pravil smutně: „To tedy víme oba, že nepřišel —. Také jsem toho nezapomněl.“ „Ne“, — potvrdila Klára, nepřišel —.“ A po přestávce: „Ale bylo to přece krásné!“ „Co?“ „Nu, tak — to čekání, těch mnoho lamp, — to ticho — ta svátečnost.“

Něco se pohnulo ve vedlejší světnici. Paní Klára se omluvila na chvíli; a když se vrátila, jasná a veselá pravila: „Můžeme pak vejíti. Už nespí a směje se. — Ale co jste chtěl právě říci?“

„Právě jsem přemítal, co vám asi pomohlo k — k sobě samé, k té tiché sebevládě? Život vám toho přece neusnadnil. Patrně pomohlo vám něco, čeho mně se nedostává?“ „Co by to bylo, Jiří?“ Klára usedla vedle něho.

„Jest to podivné; když jsem si zase poprvé na vás vzpomněl před třemi nedělemi v noci, na cestě, řekl jsem si: byla zbožné dítě. A nyní, od té chvíle, co jsem vás spatřil, přes to, že jste úplně jinou, než jsem očekával, — přes to, řekl bych téměř, jen že ještě tím jistěji, cítím, co vás vedlo středem všech nebezpečí, byla vaše — vaše zbožnost.“

„Co nazýváte zbožností?“

„Nu, váš poměr k Bohu, vaši lásku k němu, vaši víru.“ —

Paní Klára zavřela oči: „Lásku k Bohu? Nechte mne uvažovati.“ Doktor ji napjatě pozoroval. Vyslovovala, zdálo se, pomalu své myšlenky, jak jí přicházely: „Jako dítě — milovala jsem Boha? Myslím, že ne. Ano, nejednou jsem, — bylo by se mi to zdálo jako šíleným přepínáním — to není pravé slovo, jako největším hřichem, pomysli si: Jest. Jako bych ho tím dohá-

něla, aby byl ve mně, v tom slabém dítěti se směšně dlouhými pažemi v našem chudém příbytku, v němž bylo všechno nepravé a vylhané od bronzovaných nástěnných talířů z papíroviny až po víno v láhvích s tak drahými etiketami. A později — 'paní Klára učinila rukama odmítavý pohyb, a oči přivřely se jí pevněji, jako by se bály, že víčkama něco strašlivého spatří — ,byla bych ho vypudila ze sebe, kdyby byl ve mně bydlil tehdy. Ale nevěděla jsem o něm ničeho. Úplně jsem ho zapomněla. Zapomněla jsem všeho. — Teprve ve Florencii: Když jsem poprvé ve svém životě viděla, slyšela, cítila, poznávala, a zároveň za to všechno děkovati se učila, tehdy jsem zase naň myslila. Všude byly jeho stopy. Na všech obrazech nalezla jsem zbytky jeho úsměvu, zvony žily ještě jeho hlasem a na sochách jsem poznávala otisky jeho rukou.'

„A tehdy jste ho nalezla?“

Klára se dívala na doktora velikýma šťastnýma očima: „Cítila jsem, že byl. Kdysi, kdysi že byl... Proč pak bylo třeba pociťovati ještě více? To už přece bylo zbytečno.“ — Doktor vstal a šel k oknu. Bylo viděti kus pole a starý švábinský kostelík, nad ním nebe už ne zcela bez příznaků večera. Náhle tázal se doktor Lassmann, aniž se obrátil: „A nyní?“ Když nedostával odpovědi, obrátil se tiše.

„Nyní —“, váhala Klára, právě když před ní stanul, a pozdvihla k němu plně zrak: „nyní, myslívám si někdy: Bude.“

Doktor ji vzal za ruku a držel ji chvíli. Hleděl tak do neurčita.

„Nač myslíte, Jiří?“

„Myslím, že jest zase tak, jak v onen večer: čekáte zase toho Podivného, Boha, a víte, že přijde —. A já přicházím náhodou k tomu —.“ Paní Klára vstala lehce a vesele. Jevila se velmi mladou. „Nu, ale tentokráte rádi bychom se též dočkali.“ Řekla to tak radostně a prostě, že se doktor až usmál. Tak ho vedla do druhé světnice k svému dítěti. —

V této povídce není nic, čeho by nebylo dovoleno pověděti dětem. Ale děti se jí nedověděly. Vypravoval jsem ji jen tmě, dál nikomu. A děti se tmy bojí, utíkají před ní, a třeba-li jim nezbytně někdy v ní zůstatí, svírají oči a přidržují si uši. Ale i pro ně přijde někdy doba, že jim tma bude milou. Od ní se jim dostane mé povídky, a pak jí též budou lépe rozuměti.

OBSAH

ÚVODEM

Pohádka o Rukou Božích 9

POVÍDKY O PÁNU BOHU

Cizí muž 23

Proč Pán Bůh chce, aby byli chudí 31

Kterak se do Ruska dostala zrada 39

Jak starý Timofej zpívaje umřel 49

Píseň o spravedlnosti 61

Scéna z Benátského Ghetta 75

O komsi, jenž kamenům naslouchá 85

Jak se stalo, že náprstek byl Pánembohem 93

Pohádka o smrti s cizím dodatkem 103

Spolek z naléhavé potřeby 115

O žebráku a pyšné slečně 129

Povídka vypravovaná tmě 139

Knížku tuto přeložil TO-
MÁŠ LIPČÍK. * Upravil
ji KAREL SCHWETZ
z Vídně. * Vytiskli v 350
exemp. KRYL a SCOTTI
v Novém Jičíně na Mor.
S povolením autorovým
i vydavatelstva „Insel“

